

PUBLICZNA DOSTĘPNOŚĆ ORZECZEŃ SĄDOWYCH

Warszawa, 2010

Autorzy:

Michał Jagielski – *Helsinki Fundacja Praw Człowieka*

apl. adw. Marek Niedużak – *Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego*

Wprowadzenie:

Prof. dr hab. Jolanta Jabłońska-Bonca – *Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego*

Słowo wstępne:

dr Marcin Matczak – *Instytut Nauk o Państwie i Prawie Uniwersytetu Warszawskiego*

Konsultacja naukowa:

dr Adam Bodnar – *Helsinki Fundacja Praw Człowieka*

Podziękowania:

SSN Katarzyna Gonera – członek Krajowej Rady Sądownictwa

SSA Andrzej Niedużak – prezes Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

Artur Pietryka – Helsinki Fundacja Praw Człowieka

Michał Szwał – student Uniwersytetu Warszawskiego

dr hab. Krzysztof Ślebzak – dyrektor Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego

SSO Dorota Trautman – Sąd Okręgowy w Warszawie

dr Marcin Wiącek – Naczelny Sąd Administracyjny

opracowanie graficzne i skład: *manfolio*

Warszawa, 2010 r.

www.for.org.pl

www.hfhr.org.pl

www.kozminski.edu.pl

Synteza	3
Wprowadzenie	4
Słowo wstępne	5
Cel raportu	6
1. Szczegółowa analiza stanu dostępności orzeczeń sądowych	6
1.1. Dostępność do wiedzy o działaniach państwa	6
1.2. Po co nam dostęp do orzeczeń sądowych	7
1.3. Dostęp do orzeczeń sądowych jako element konstytucyjnego prawa do sądu	8
1.4. Dostęp do orzeczeń sądowych – aktualna sytuacja	9
1.4.1. Stan prawny	9
1.4.1.1. Dostęp do orzeczeń sądowych jako do informacji publicznej	10
1.4.1.2. Dostęp do orzeczeń sądowych według przepisów regulujących procedowanie sądów	12
1.4.1.3. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	14
1.4.1.4. Podsumowanie	14
1.4.2. Praktyka dostępu do orzeczeń sądowych	15
1.4.2.1. Sąd Najwyższy	15
1.4.2.2. Sądy powszechne	17
1.4.2.3. Sądy administracyjne	19
1.4.2.4. Trybunał Konstytucyjny	20
1.5. Ocena aktualnego stanu dostępności orzecznictwa	21
1.5.1. Udostępnianie w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej – doświadczenia i ocena Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka	22
1.5.2. Anonimizacja – doświadczenia i ocena Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka	24
2. Rozwiązania w zakresie dostępności orzecznictwa przyjęte przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strassburgu oraz kilka wybranych krajów	27
2.1. Publiczna dostępność orzecznictwa sądowego w świetle judykatury Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strassburgu	27
2.2. Praktyczne aspekty dostępu do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	28
2.3. Dostępność orzecznictwa sądowego w Stanach Zjednoczonych	29
2.4. Praktyczne aspekty dostępu do orzecznictwa w amerykańskim systemie prawnym	30
2.5. Praktyczne aspekty dostępu do orzecznictwa w Niemczech	31
2.5.1. Niemiecki Federalny Sąd Najwyższy	31
2.5.2. Federalny Trybunał Konstytucyjny	32
2.5.3. Wyższe sądy krajowe	32
2.5.4. Prywatne bazy danych	32
2.5.5. Bezpośredni dostęp do orzeczeń sądowych	32

SPIS TREŚCI c.d.

2.6. Dostępność orzecznictwa sądowego w Rosji	32
2.6.1. Podmioty zobowiązane do udzielania informacji	33
2.6.2. Sposoby upowszechniania informacji o działalności sądów	33
2.6.3. Udzielanie informacji za pośrednictwem internetu	34
2.6.4. Zakres informacji udzielanych za pośrednictwem internetu	34
2.6.5. Wyłączenia	34
2.6.6. Informacje udzielana na bezpośrednie żądanie wnioskodawcy	35
2.6.7. Wyłączenie obowiązku sporządzenia odpowiedzi na indywidualny wniosek	35
2.6.8. Gwarancje realizacji postanowień ustawy	35
2.7. Dostęp do orzecznictwa w Wielkiej Brytanii	35
3. Orzeczenia sądów polskich w europejskich bazach orzecznictwa	36
3.1. Wspólny portal orzecznictwa krajowego	37
3.2. Caselex	37
3.3. Dec. Nat	37
3.4. Jurifast	38
3.5. FRA 38	
3.6. JURE	38
3.7. IARLJ	39
3.8. CODICES	39
3.9. Porta Iuris – holenderskie rozwiązanie europejskich problemów	39
4. Rekomendacje Forum Obywatelskiego Rozwoju, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz Kolegium Prawa Akademii Koźmińskiego	39
4.1. Rekomendacje „krótkoterminowe”	40
4.1.1. Wyznaczenia w sądach osób odpowiedzialnych za udzielanie informacji w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej	40
4.1.2. Przeszkolenie pracowników sekretariatów w zakresie poprawnej anonimizacji	40
4.1.3. Większy zakres informacji o sprawie w elektronicznej kurendzie	40
4.1.4. Stopniowa publikacja orzeczeń sądów apelacyjnych w internecie	41
4.1.5. Publikacja wszystkich orzeczeń Sądu Najwyższego w internecie	41
4.2. Rekomendacja „długoterminowa”	41
4.2.1. Utworzenie bazy danych orzeczeń sądów powszechnych wzorowanej na bazie orzeczeń sądów administracyjnych	41

Synteza

1. Prawne podstawy publicznego dostępu do rozstrzygnięć sądowych leżą przede wszystkim w gwarantowanym konstytucyjnie oraz konwencyjnie prawie do sądu i rzetelnego procesu.
2. Aktualnie orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego oraz sądów administracyjnych jest łatwo i w całości dostępne, ponieważ na bieżąco jest ono publikowane w internecie. Natomiast rozstrzygnięcia zapadające przed Sądem Najwyższym oraz przed sądami powszechnymi są publikowane tylko w ograniczonym zakresie.
3. Na specjalną uwagę zasługuje sytuacja w odniesieniu do wyroków i postanowień Sądu Najwyższego, których ranga i znaczenie jest szczególnie istotna. Biorąc pod uwagę możliwości techniczne, jakimi dysponuje Sąd Najwyższy nie ma obecnie poważnych przeszkód, które uniemożliwiałyby upublicznienie wszystkich rozstrzygnięć zapadających przed tym sądem w internecie. Dostępność orzeczeń Sądu Najwyższego w komercyjnych bazach danych prawniczych nie rozwiązuje powyższego problemu, ponieważ większość obywateli nie posiada dostępu do tych odpłatnych serwisów.
4. Rekomendujemy przede wszystkim usprawnienie dostępu do orzeczeń poprzez stopniowe zwiększanie liczby publikowanych orzeczeń sądów powszechnych oraz publikacji wszystkich orzeczeń Sądu Najwyższego w internecie.

Wprowadzenie

Raport „Publiczna dostępność orzeczeń sądowych” autorstwa Marka Niedużaka oraz Michała Jagielskiego zawiera analizę i ocenę realiów prawnych oraz faktycznych dostępu obywateli do treści rozstrzygnięć sądowych.

Waga tej problematyki jest nie do przecenienia. Nie tylko z tego powodu, że jawność sprawowania wymiaru sprawiedliwości gwarantowana jest mocą Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, ale także dlatego, iż społeczna kontrola nad „trzecią władzą” jest nieodzownym elementem realnego istnienia demokratycznego państwa prawa. Kontrola ta zaś nie może być w pełni realizowana, gdy (tak jak obecnie) liczne orzeczenia sądów polskich, w tym nawet Sądu Najwyższego, nie są upubliczniane.

Właśnie dlatego jest niezwykle istotne, aby, mimo licznych wyzwań z jakimi niewątpliwie boryka się dziś polskie sądownictwo, sformułowane w raporcie oceny i rekomendacje zostały potraktowane nie jako utopijne postulaty teoretyków prawa i obrońców praw człowieka, ale jako ważne cele, które powinny doczekać się urzeczywistnienia.

Prof. dr hab. Jolanta Jabłońska-Bonca

Prorektor ds. studiów prawnych Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego

Słowo wstępne

Jawność życia publicznego jest wartością podstawową w państwie demokratycznym z tak wielu powodów, że ich wymienienie przekroczyłoby nie tylko ramy niniejszego słowa wstępnego, ale i całego raportu, który słowo to poprzedza. Paradoksalnie, ta oczywistość, z jaką podchodzimy od jawności życia publicznego, najczęściej jej szkodzi – trudno zauważyć problem w obszarze, w którym niejako zakładamy, że się nie pojawia. W świadomości osób pełniących funkcje publiczne dostęp do informacji publicznej nie stanowi zagadnienia, któremu warto byłoby poświęcać wiele czasu także dlatego, że w sferze tej przez ostatnie dwadzieścia lat i tak poczyniono ogromny krok naprzód, szczególnie w przypadku sądów. W świetle tego kontrastu pomiędzy Polską sprzed dwudziestu lat a Polską obecną o co może chodzić autorom raportu takiego jak niniejszy?

Raport „Publiczna dostępność orzeczeń sądowych” analizuje obecny stan prawny i faktyczny w zakresie dostępu obywateli do treści rozstrzygnięć sądów polskich, zestawiając tę dostępność z praktyką sądów ponadnarodowych i sądów innych krajów. Efektem takiej analizy jest twierdzenie, że dostępność ta pozostawia wiele do życzenia. Autorzy raportu słusznie wskazują, że publikacja wszystkich orzeczeń sądowych jest warunkiem realizacji praw i wolności konstytucyjnych, takich jak prawo do sądu, że może przyczynić się do ujednolicenia orzecznictwa oraz że treść problematyka poruszana w orzeczeniach może stanowić ważny sygnał dla legislatury co do problemów związanych ze stosowaniem prawa.

Wszystko to prawda. Jeśli jednak spojrzymy na publikację orzeczeń sądowych z punktu widzenia socjologii prawa, okazuje się, że spełnia ona jeszcze jedną ważną funkcję. Jak wskazywał nieodżałowany Artur Kozak¹, społeczność prawników pozostaje w specyficznej relacji komunikacyjnej wobec siebie – w sposób ciągły rozważa i dyskutuje nad rzeczywistością prawa, która dla tej grupy społecznej stanowi rzeczywistość równie realną, jak rzeczywistość świata fizycznego. Aby rzeczywistość ta mogła funkcjonować i rozwijać się we właściwym kierunku, uczestnicy tej dyskusji muszą w sposób swobodny kontaktować się ze sobą, a ich wypowiedzi na temat rzeczywistości prawa nie mogą pozostawać w ukryciu. Każde orzeczenie sadowe, podobnie jak i glosa do tego orzeczenia, która nie powstanie, jeśli orzeczenie nie będzie publicznie dostępne, jest ważnym głosem wskazującym, jak społeczność prawników postrzega rzeczywistość prawa, jak rozumie jego instytucje, jak dookreśla to, co w prawie niedookreślone. Tylko w takiej swobodnej wymianie poglądów ukształtować się może dojrzała kultura prawna, która – znowu powołując myśl Artura Kozaka, jest jedynym gwarantem stabilnego funkcjonowania prawa i rozwoju demokracji.

Zachęcam do lektury raportu Michała Jagielskiego i Marka Niedużaka jako diagnozy zagadnienia bardzo doniosłego dla prawników i dla całego społeczeństwa. Oby rekomendacje w nim zawarte jak najszybciej znalazły drogę do pełnej realizacji.

dr Marcin Matczak

Instytut Nauk o Państwie i Prawie Uniwersytetu Warszawskiego

¹ A. Kozak, *Granice dyskrecjonalnej władzy prawniczej*, Wrocław 2002

Cel raportu

Celem niniejszego raportu jest przedstawienie stanu dostępności rozstrzygnięć sądowych w Polsce, zarówno według obowiązującego stanu prawnego, jak i w świetle praktyki organów wymiaru sprawiedliwości oraz innych instytucji publicznych. W trakcie przygotowywania raportu, staraliśmy się przedstawić funkcje, jaką odgrywa szeroka dostępność orzeczeń sądowych w demokratycznym państwie prawa oraz zaprezentować nie tylko przepisy regulujące udostępnianie swoich rozstrzygnięć przez organy wymiaru sprawiedliwości, lecz również istniejącą praktykę ich stosowania. W oparciu o ten materiał spróbowaliśmy również sformułować w imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Fundacji Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR oraz Kolegium Prawa Akademii Koźmińskiego rekomendacje wskazujące kierunek rozwoju, który mógłby doprowadzić do poprawy standardów jawności życia publicznego.

1. Szczegółowa analiza stanu dostępności orzeczeń sądowych

1.1. Dostępność do wiedzy o działaniach państwa

Dostępność do wiedzy o działaniu organów państwa stanowi jeden z najważniejszych elementów współtworzących kompozycję demokratycznego państwa prawa. Znajomość sposobów postępowania podmiotów bezpośrednio zaangażowanych w sprawowanie władzy stanowi zawsze niezbędny warunek realnej kontroli suwerena, czyli w demokratycznym państwie prawa kontroli społeczeństwa, nad swoimi reprezentantami. Dobry przepływ informacji jest zatem elementem niezbędnym, warunkującym aktywny i świadomy udział w życiu publicznym², a dostęp do informacji jest obecnie uznawany za nieodłączny komponent społeczeństwa obywatelskiego, co w państwach europejskich traktowane jest jako standard³.

Informacja o działaniu władzy publicznej nieodłącznie wiązała się z rozwojem demokracji i koncepcji państwa prawa. Pionierem w zakresie nadania jej obiegowi ram prawnych była Szwecja, która już w roku 1766, uchwaliła pierwszą regulację w tym zakresie. Po niej uczyniły to m.in. Stany Zjednoczone w Deklaracji Niepodległości (rok 1776) i Francja (rok 1789) w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela. Znaczenie podejmowanego zagadnienia potwierdza stała obecność problematyki dostępu do informacji o aktywności władzy publicznej w największych aktach prawa międzynarodowego. Odnajdziemy go m.in. w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ⁴, Międzynarodowym Pakcie Praw Człowieka⁵ oraz Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁶ („E.K.P.Cz.”). Aktualnie najważniejszym dokumentem o ponadnarodowej randze regulującym zakres interesującej nas tematyki jest Konwencję Rady Europy o dostępie do oficjalnych dokumentów. Należy jednak odnotować, że w głównej mierze dotyczy ona działań sądów związanych z zadaniami z zakresu administracji. Choć Konwencja zapewnia wysoki standard realizacji zasady jawności życia publicznego, jej strony są jedynie uprawnione do rozciągnięcia zobowiązań z niej wynikających na obszar sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Na dzień zakończenia prac nad raportem, władze polskie nie złożyły podpisu pod konwencją.

2 P. Szustakiewicz, Dostęp do informacji na podstawie ustawy o dostępie do informacji publicznej, [w:] T.Gardocka (red.), Obywatelskie prawo do informacji, Warszawa 2008, str. 13.

3 M. Jaśkowska, Dostęp do informacji publicznej. Zagadnienia wybrane (materiał na konferencję sędziów NSA Popowo 14-16 października 2002), Warszawa 2002, str.1.

4 K. Kocot, K. Wolfke, Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego, Warszawa, 1996, str. 38

5 Dz. U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167 ze zm.

6 Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 264 ze zm.

1.2. Po co nam dostęp do orzeczeń sądowych

Dostęp do treści orzecznictwa sądów, jako jednego z podstawowych przejawów *imprim* władzy publicznej, ma do spełniania w demokratycznym społeczeństwie kilka bardzo ważnych funkcji. Transparentność działania wymiaru sprawiedliwości nie jest możliwa bez dostępu do treści wydanych przez sądy orzeczeń.

Po pierwsze, jest to warunek *sine qua non* efektywnej kontroli nad prawidłowością procesów zachodzących podczas orzekania. Nie chodzi przy tym jedynie o sprawdzenie legalności, ale również słuszności rozumowania sądu. Rolą uzasadnienia orzeczenia, jako czynności sprawozdawczej, jest bowiem przedstawienie motywów, założeń i rozumowania, którym kierował się sąd przy podejmowaniu decyzji. Publikowanie wyroku wraz z jego uzasadnieniem pozwala więc opinii publicznej na wgląd w rozumowanie sądu i ocenę jego słuszności i prawidłowości. Co więcej wydaje się także, że świadomość publicznego dostępu do orzeczenia może oddziaływać motywująco na samych sędziów wydających dane orzeczenie, co skutkowało powinno dokładniejszą analizą faktów i stanu prawnego.

Po drugie, upublicznianie orzeczeń w prostej linii prowadzi do ich ujednoczenia, a przez to większej „przewidywalności” orzecznictwa. Łatwa dostępność do wcześniej zapadłych wyroków i postanowień powoduje zazwyczaj ujednoczenie podejścia sądów do tożsamyh stanów faktycznych⁷. Służy to samym sądom, które otrzymują wyczerpujące informacje o tym, jak w danej sytuacji faktycznej i prawnej orzekano dotychczas. Postępowanie takie mogłoby z pewnością przyczynić się do zapobiegania regionalizacji orzecznictwa, polegającego na odmiennym orzekaniu na podstawie tych samych przepisów prawa w różnych częściach kraju⁸.

Po trzecie, powszechna dostępność orzecznictwa wpływa pozytywnie na poprawę stanu świadomości prawnej i pewność obrotu prawnego. Zwiększająca się przewidywalność kształtu orzeczeń wpłynęłaby z pewnością pozytywnie na społeczny odbiór wymiaru sprawiedliwości i zwiększenie jego powagi w oczach obywateli. Dodatkowo stałe, niezmiennie, jednolite i łatwo dostępne orzecznictwo mogłoby działać motywująco na obywateli i zachęcać ich do takiego postępowania, które brałoby pod uwagę nie tyle „literę prawa” w dosłownym tego wyrażenia rozumieniu, ile stanowisko organów, które prawo to w praktyce stosują i interpretują. Poprawia to wiedzę obywateli o przysługujących im uprawnieniach, jak i ciążących na nich obowiązkach. Poprawia też jakość pism składanych w postępowaniach przed sadami czy innymi organami państwa. Wyrazem tej tendencji jest zauważalna w polskim sadownictwie administracyjnym poprawa jakości skarg oraz skarg kasacyjnych po tym, jak sądy te zaczęły publikować swoje orzecznictwo w internecie⁹.

Po czwarte, szeroko dostępne i jednolite orzecznictwo mogłoby na swój sposób uzupełniać działalność prawodawczą. Stabilne, szeroko znane orzecznictwo mogłoby przyczynić się do korygowania w praktyce nieprawidłowości w przepisach, a przez to prowadzić do stabilizacji porządku prawnego. Pośrednio mogłoby to mieć wpływ na uniknięcie inflacji aktów nowelizacyjnych.

Po piąte, powszechnie dostępne orzecznictwo mogłoby pełnić rolę barometru społecznego. Linia orzecznicza w spawach dotyczących kontrowersyjnych, ważnych zagadnień społecznych mogłaby oddawać poglądy społeczne i wskazywać oczekiwania suwerena nie tylko wobec wymiaru sprawiedliwości, ale przede wszystkim wobec legislatury.

7 Wskazują na to m.in. doświadczenia sądów nowozelandzkich i austrijskich, za: D.J. Harvey, *A Judicial Perspective on public Access to case law on the Internet*, Melbourne 1996

8 Tytułem przykładu regionalizacji orzecznictwa w Polsce można powołać różniące się między sobą linie orzecznicze sądów rejestrowych, a zatem, w założeniu ustawodawcy, sądów o bardzo ograniczonej kognicji, które powinny orzekać w sposób maksymalnie przewidywalny. Tym czasem, na przykład, w Krakowie czy Gdańsku, sądy rejestrowe wymagają od podmiotów podlegających rejestracji złożenia większego zakresu dokumentów, aniżeli od podmiotu w takiej samej sytuacji, wymagają tego sądy rejestrowe w Warszawie.

9 Obserwacja ta wynika z naszych rozmów z osobami zatrudnionymi w sądownictwie administracyjnym.

1.3. Dostęp do orzeczeń sądowych jako element konstytucyjnego prawa do sądu

Publiczny dostęp do treści orzeczeń sądowych stanowi emanację zasady jawności wymiaru sprawiedliwości, będącą jednym z podstawowych elementów gwarantujących prawo do rzetelnego procesu. Zgodnie z przepisem art. 45 ust 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej¹⁰ („Konstytucja”) każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Ustęp 2 stwierdza natomiast, że wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny, a wyrok ogłaszany jest publicznie.

Art. 6 ust 1 E.K.P.Cz., na podstawie którego każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej.

Trybunał Konstytucyjny zdefiniował w swoim orzecznictwie prawo do sądu jako jedno z podstawowych praw jednostki i jedną z fundamentalnych gwarancji praworządności, na które składa się w szczególności: 1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym); 2) prawo do odpowiednio ukształtowanej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd¹¹.

Sąd Najwyższy stanął na stanowisku, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Przyjmuje się, że prawo do sądu jest podmiotowym prawem, tworzy podstawę roszczenia jednostki, co zwłaszcza przy bezpośrednim stosowaniu Konstytucji (art. 8 ust. 2) może być samodzielną podstawą prawną. Zgodnie z tą koncepcją prawo do sądu jest odrębnym i niezależnym od innych powiązań normatywnych prawem przysługującym jednostce wobec państwa. Przysługuje na mocy postanowienia konstytucyjnego każdemu, niezależnie od istnienia i treści stosunku materialno prawnego i wynikających z niego uprawnień i obowiązków¹².

Wyżej przytoczone przepisy zawierają więc swego rodzaju proceduralną definicję rzetelnego procesu sądowego, jak również są źródłem podmiotowego prawa do sądu. Jawność jest w takim ujęciu jednym z elementów konstytutywnych rzetelnego procesu sądowego, a zarazem częścią publicznego podmiotowego prawa do sądu. Bez zapewnienia jawności nie może być mowy o pełnej realizacji tego prawa. W szczególności, każda sprawa powinna być, co do zasady, rozpatrzona przez sąd jawnie i w taki sam sposób sąd musi ogłosić kończący sprawę wyrok. Dotyczy to wszystkich spraw: karnych, sporów ze stosunków cywilnoprawnych oraz spraw administracyjnoprawnych¹³. Jako, że prawo do sądu przekładać się musi na materialną, rzeczywistą możliwość poszukiwania ochrony sądowej w każdej sprawie, a nie tylko formalną dostępność drogi sądowej w ogóle¹⁴, identycznie traktowane być muszą stanowiące jego składowe: jawne rozpatrzenie sprawy oraz publiczne ogłoszenie rozstrzygnięcia.

Co istotne, przepisy Konstytucji lub E.K.P.Cz. nie ograniczają prawa do jawności tylko do stron danej sprawy. Oznacza to, że chodzi tu, przynajmniej w założeniu, o jawność w relacji do wszystkich. Art. 6 ust. 1 Konwencji wprost wymienia nawet „prasę i publiczność”, które tylko wyjątkowo, z pewnych określonych względów, mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej. Zgodnie z zasadą *exceptiones non sunt extentendae* oznacza to, po pierwsze, że co do zasady wyłączenie takie nie powinno mieć miejsca, a rozprawa sądowa winna być jawna, a także, po drugie, że w każdym wypadku samo ogłoszenie rozstrzy-

¹⁰ Dz. U. z 1997 roku, Nr 78, poz. 483.

¹¹ Tak np. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 roku, K 28/97, OTK ZU 1998/4/50

¹² Tak postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 kwietnia 2000, II CKN 285/00, OSNC 2000/10/188

¹³ Tak wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 maja 2000 roku, K 21/99, OTK 2000/4/109

¹⁴ Tak uchwała Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 stycznia 1995 roku, W 14/94, OTK 1995/1/19

gnięcia nie podlega takim ograniczeniom i powinno być ono publiczne. Wynik sprawy, czyli orzeczenie sądowe stanowiące jej rozstrzygnięcie (czyli wyrok albo, w niektórych sprawach, postanowienie), powinno być zatem jawne dla każdego. Skoro bowiem Konstytucja oraz E.K.P.Cz. nakłada na państwo obowiązek zapewnienia obywatelom sądów, które procedują jawnie i ogłaszają swoje wyroki w sposób publiczny, to z obowiązkiem tym koresponduje prawo każdego obywatela do zapoznania się ze sposobem rozpatrzenia danej sprawy oraz z treścią zapadłego orzeczenia.

Rozważając możliwość nakładania ograniczeń na prawo do sądu Trybunał Konstytucyjny zauważył, że z przepisu art. 45 ust. 1 Konstytucji wynika jednoznacznie wola ustrojodawcy, aby prawem do sądu objąć możliwie najszerszy zakres spraw, z zasady demokratycznego państwa prawnego zaś płynnie dyrektywa interpretacyjna zakazująca zawężającej wykładni prawa do sądu. W przypadku kolizji prawa do sądu z inną normą konstytucyjną poddającą pod ochronę wartości o równym lub nawet większym znaczeniu dla funkcjonowania państwa lub rozwoju jednostki i konieczności uwzględnienia obu norm konstytucyjnych, dojść może wprawdzie do wprowadzenia pewnych ograniczeń w zakresie prawa do sądu, ale ograniczenia takie są jednak dopuszczalne w absolutnie niezbędnym zakresie, jeżeli urzeczywistnienie danej wartości konstytucyjnej nie jest możliwe w inny sposób¹⁵.

Uwagi powyższe zachowują swoją aktualność także wtedy, kiedy odniesie się je do składowej prawa do sądu, jaką jest jawność. Jak najszerszy zakres spraw winien być jawny. Jawność może być ograniczana tylko z powodów enumeratywnie wymienionych w art. 45 ust. 2 Konstytucji oraz przepisu art. 6 ust 1 E.K.P.Cz. i tylko w sytuacji kolizji z innym dobrem konstytucyjnie chronionym, ale jedynie w absolutnie niezbędnym zakresie, jeżeli urzeczywistnienie danej wartości konstytucyjnej nie jest możliwe w inny sposób. Ograniczenie jawności nie może naruszać istoty prawa do sądu, a zatem istoty prawa do procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności.

Reasumując, na gruncie Konstytucji oraz E.K.P.Cz. każdemu przysługuje prawo do sądu. Prawo to musi mieć charakter rzeczywisty, a nie ograniczać się do teoretycznej dostępności. Obejmuje ono w szczególności jawne rozpatrzenie sprawy przez sąd oraz publiczne ogłoszenie wyroku. Jawność ta nie jest zawężona do stron danej sprawy, ale dotyczy każdego. Może być ona ograniczana jedynie wyjątkowo ale działania takie w żadnym wypadku nie mogą obejmować ogłoszenia sentencji wyroku, która zawsze ogłaszana jest publicznie.

1.4. Dostęp do orzeczeń sądowych – aktualna sytuacja

Poniżej przedstawiamy obecną sytuację w zakresie dostępu do orzeczeń sądowych. Najpierw zostaną przedstawione najważniejsze przepisy regulujące to zagadnienie, a następnie pokrótce omówiona będzie praktyka sądów.

1.4.1. Stan prawny

Zdecydowana większość orzeczeń sądowych nie jest obecnie publikowana. Pojawia się zatem pytanie jak w tej sytuacji postępować mają obywatele, którzy chcieliby poznać treść danego rozstrzygnięcia sądowego. W dzisiejszym stanie prawnym mogą to oni zrobić w ramach jednego z dwóch zasadniczych trybów. Z jednej strony, uzyskanie dostępu do orzeczeń sądowych jest możliwe w oparciu o przepisy dotyczące dostępu do informacji publicznej. Z drugiej zaś strony, obywatele mogą dotrzeć do treści tych orzeczeń wykorzystując przepisy regulujące procedowanie i organizację pracy sądów.

Dodatkowo trzeba także pamiętać, że w sprawach, w których przeprowadzana jest rozprawa, każdy może pojawić się na odczytaniu wyroku. Nawet w tych z nich, w których wyłącza się udział publiczności, ogło-

¹⁵ Tak wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 roku, K. 28/97, OTK 1998/4/50

szenie jego sentencji musi odbyć się publicznie. Trzeba mieć jednak na uwadze, że taka forma dostępu do treści wyroków sądowych może nie być w pełni skuteczna w kontekście społecznej kontroli sądownictwa czy wykorzystywania orzecznictwa w praktyce obrotu prawnego.

1.4.1.1. Dostęp do orzeczeń sądowych jako do informacji publicznej

Choć na gruncie obowiązujących w Polsce przepisów prawa w zakresie dostępu do informacji publicznej „*istnieje duża rozbieżność stanowisk między uprawnionymi do jej uzyskania, a podmiotami zobowiązanymi do jej udostępnienia*”¹⁶, z całą pewnością prawo obywatelskiego dostępu do informacji publicznej obejmuje swoim zakresem działalność organów wymiaru sprawiedliwości¹⁷.

Wynika to przepisów art. 61 Konstytucji oraz art. 1 ust. 1 Ustawy z dnia 6 września 2001 roku o dostępie do informacji publicznej („**D.i.p.**”¹⁸), zgodnie z którymi informację publiczną stanowi każda wiadomość wytworzona przez szeroko rozumiane władze publiczne¹⁹. Treść orzecznictwa sądowego, jako aktu władzy państwowej, podlega zatem normom regulującym dostęp do informacji publicznej. Jest to przecież jeden z najbardziej bezpośrednich i oczywistych przejawów stosowania *imperium*.

Ustrojodawca w znacznej mierze zauważył potrzebę dostępu do informacji publicznej i zdeterminował na poziomie Konstytucji zakres tego dostępu²⁰. Nałożył też na organy władzy publicznej nie tylko obowiązek udostępnienia określonych informacji odbiorcy, ale ponadto obowiązek „aktywnego działania ze strony organu udzielającego informacji, które polega na dostarczeniu osobie zainteresowanej na jej żądanie pewnego zakresu informacji”²¹. Rozwiązania przyjęte w Konstytucji zostały w tym zakresie oparte w głównej mierze na postanowieniach Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Międzynarodowym Pakcie Praw Człowieka i Obywatela. „*Obywatele mogą wywodzić swojego prawo do uzyskania informacji bezpośrednio z Konstytucji, a co więcej – działania organów państwowych w tym zakresie mogą być przedmiotem skargi do sądu administracyjnego*”²².

Jednakże to ustawodawca „zwykły” odpowiedzialny jest za doprecyzowanie jej postanowień w zakresie trybu jej udzielania oraz uregulowania technicznych aspektów umożliwiających realizację postanowień konstytucyjnych²³. Nie wolno mu jednak podjąć się regulacji modyfikującej przedmiotowy zakres udostępniania informacji publicznej²⁴, wykraczając poza unormowania ujęte w Konstytucji. Ograniczenia w dostępie do informacji publicznej mogą nastąpić jedynie w związku z koniecznością ochrony praw i wolności innych osób i podmiotów gospodarczych, ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa państwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa. W praktyce poza tajemnicą związaną z interesami państwa najczęściej będzie tu chodziło o ochronę tajemnicy handlowej i prawa do prywatności.

Obecnie na poziomie ustawowym dostęp do informacji publicznej reguluje D.i.p. Jeżeli chodzi o zakres podmiotowy tej regulacji, to sądy, jako organy władzy publicznej, bez wątplenia mieszczą się w hipotezie przepisu art. 4 ust. 4 pkt 1 tej ustawy, który obowiązek do udostępniania informacji publicznej nakłada na władze publiczne oraz inne podmioty wykonujące zadania publiczne. Tym samym sądy winny udzielać informacji na wniosek zainteresowanych zgodnie z zasadami zawartymi w tej ustawie. Pogląd ten znalazł już potwierdzenie w judykaturze²⁵.

16 R. Stefanicki, Ustawa o dostępie do informacji publicznej. Wybrane zagadnienia w świetle orzecznictwa sądowego, PiP 2004 r., z.2, str. 99.

17 T. Gardocka (red.), Obywatelskie prawo do informacji, Warszawa, 2007, str. 18

18 Dz.U. z 2001 roku, Nr 112, poz. 1198

19 II Wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 października 2008 r., sygn akt II SAB/Wa 119/08. Por. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z 30 października 2002, II SA 1956/02 i II SA 2036-2037/02, www.orzeczenia.nsa.gov.pl

20 Tak wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 marca 2006 roku, sygn. K 17/05, www.trybunal.gov.pl

21 Tak wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 marca 2006 roku, sygn. K 17/05, www.trybunal.gov.pl

22 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 30 stycznia 2002 r., II SA 717/01, Wokanda 2002, nr 7-8, poz. 68

23 Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 30 stycznia 2002 r., II SA 717/01, Wokanda 2002, nr 7-8, poz. 68

24 Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 marca 2006 r., K17/05, OTK ZU 2006/3A poz. 30

25 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 19 października 2009 r., III SAB/ Lu 1/09, www.nsa.orzecznictwo.gov.pl

Nie zawsze jest jasne czy uszeregowaną wiedzę o treści orzeczeń sądowych można również czerpać, zgodnie z przepisami D.i.p., od różnorodnych podmiotów reprezentujących interes publiczny lub interes Skarbu Państwa, jak np. Prokuratura Generalna Skarbu Państwa. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie, stwierdził, że Prokuratura Generalna to „...państwowa jednostka organizacyjna powołana w celu ochrony praw i interesów Skarbu Państwa w drodze wykonywania zastępstwa procesowego (...) tak więc spełnia ona warunki określone w art. 4 ust. pkt 3 i 4 ustawy o dostępie do informacji publicznej – jest bowiem (...) podmiotem, który może reprezentować państwowe osoby prawne²⁶”. Z drugiej strony ten sam sąd stwierdził, że wniosek skierowany do SOKiK o wydanie kopii orzeczeń odnoszących się do problemu zatrzymania w trakcie przeszukania dokumentów objętych tajemnicą zawodową, jest żądaniem opiewającym na udostępnienie informacji przetworzonej i jako taki musi wiązać się z uzasadnionym interesem publicznym²⁷. Podobne orzeczenie zapadło również przed Naczelny Sąd Administracyjny²⁸. Zdaniem sędziów ustalenie czy informacja ma charakter przetworzony wymaga od składu orzekającego, opartego na dowodach stwierdzenia, czy podmiot będący adresatem wniosku o udzielenie informacji publicznej posiada system archiwizowania dokumentów pozwalający na szybkie i łatwe zadośćuczynienie prośbie.

Przechodząc do zakresu przedmiotowego dostępu do informacji publicznej, to przepis art. 6 D.i.p. wymienia przykładowo dane, które należy zakwalifikować do zakresu informacji publicznej określając w ten sposób przedmiot jej zastosowania. Katalog ten sformułowany jest jako zbiór otwarty. Zgodnie z ustępem 3 punktem d) udostępnieniu podlega informacja publiczna, w szczególności o sposobach przyjmowania i załatwiania spraw. Punkt e) obowiązek ten rozciąga na informację o stanie przyjmowanych spraw, kolejności ich załatwiania lub rozstrzygania, punkt f) zaś na informację o prowadzonych rejestrach, ewidencjach i archiwach oraz o sposobach i zasadach udostępniania danych w nich zawartych. Ustęp 4 tego przepisu nakazuje udostępniać informacje o danych publicznych, w tym o treści i postaci dokumentów urzędowych, a w szczególności o treści aktów administracyjnych i innych rozstrzygnięć. W związku z powyższym nie powinno być wątpliwości co do tego, że treść orzeczeń sądowych stanowi formę informacji publicznej.

Szerokie rozumienie przedmiotu objętego pojęciem informacji publicznej potwierdziło również orzecznictwo sądów administracyjnych²⁹, zgodnie z którym informacją publiczną będzie każda wiadomość wytworzona lub odnoszona do władz publicznych, a także wytworzona lub odnoszona do innych podmiotów wykonujących funkcje publiczne w zakresie wykonywania przez nie władzy publicznej. Co istotne, treść wyroków nie stanowi informacji o stanie obowiązującego prawa³⁰, ani wykładni prawa³¹, w rozumieniu interesującej nas ustawy. Konstatacja taka pozwalałaby na odmowę dostępu, gdyż orzeczenia sądowe nie mieściłyby się wówczas w przedmiotowym zakresie oddziaływania D.i.p.³².

Udzielanie informacji publicznej w trybie D.i.p. może podlegać pewnym ograniczeniom z uwagi na ochronę informacji których nieuprawnione ujawnienie może spowodować istotne zagrożenie dla podstawowych interesów państwa dotyczących porządku publicznego, obronności, bezpieczeństwa, stosunków międzynarodowych lub gospodarczych państwa (tajemnica państwowa) lub informacji, której nieuprawnione ujawnienie mogłoby narazić na szkodę interes państwa, interes publiczny lub prawnie chroniony interes obywateli albo jednostki organizacyjnej (tajemnica służbowa)³³. Sądy, jako podmioty zobligowane do udostępniania informacji publicznej, są także zmuszone do przestrzegania przepisów Ustawy o Ochronie danych osobowych (O.d.o.³⁴). Przepis art. 1 ust. 1 O.d.o. stwierdza, że każdy ma prawo do ochrony dotyczących go danych osobowych, przepis zaś art. 6 ust. 1 mówi, iż za dane osobowe

26 Wyrok NSA z dnia 23 września 2009 r., sygn. akt II SA/Wa 978/09, www.nsa.orzecznictwo.gov.pl

27 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2009 r., sygn. akt II SA/Wa 1197/09

28 Wyrok NSA z dnia 3 sierpnia 2010 r., sygn. akt I OSK 1727/09

29 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 9 lipca 2008 roku, VIII SAB/Wa 5/2008, Rzeczpospolita 2008/206 str. C6

30 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 20 stycznia 2005 roku, II SAB/Gd 66/04, ONSA WSA 2007, nr 1, poz. 16

31 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 13 maja 2005 roku, II SAB/Kr 7/08, www.nsa.orzecznictwo.gov.pl

32 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 20 stycznia 2005 roku, www.nsa.orzecznictwo.gov.pl

33 Por. Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych (tekst jednolity: Dz. U. 2005 r. Nr 196 poz. 1631).

34 Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (tekst jednolity: Dz. U. 2002 r. Nr 101 poz. 926).

w rozumieniu ustawy uważa się wszelkie informacje dotyczące zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania osoby fizycznej. Rozumie się przez to w szczególności informacje dotyczące numeru identyfikacyjnego, specyficznych czynników określających właściwości fizyczne, fizjologiczne, umysłowe, ekonomiczne kulturowe lub społeczne, o ile można je powiązać z określoną osobą fizyczną nie ponosząc nadmiernych kosztów lub nie podejmując ponadprzeciętnie intensywnych działań³⁵. Ważne jest, że zgodnie z ustalonym orzecznictwem sądów administracyjnych, anonimizacja nie nosi znamion przetwarzania informacji i jest jedynie czynnością techniczną, w wyniku której nie powstaje żadna nowa informacja³⁶.

Jeżeli chodzi o odpłatność udostępniania informacji w trybie D.i.p., to kwestię tę reguluje przepis art. 15 ust. 1 zgodnie z którym, jeżeli w wyniku udostępnienia informacji publicznej na wniosek, podmiot obowiązany do udostępnienia ma ponieść dodatkowe koszty związane ze wskazanym we wniosku sposobem udostępnienia lub koniecznością przekształcenia informacji w formę wskazaną we wniosku, podmiot ten może pobrać od wnioskodawcy opłatę w wysokości odpowiadającej tym kosztom. Ten nieprecyzyjny konkretnych kwot przepis powoduje, że w praktyce sądy najczęściej pobierają od wnioskujących w trybie D.i.p. opłatę w wysokości wynikającej z Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 roku (Dz. U. Nr 107, poz. 1006) w sprawie wysokości opłaty za wydania kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy. Opłata ta wynosi obecnie 1 złoty od strony będącej kserokopią.

Publiczne udostępnienie określonej informacji zwalnia organ ją posiadający od obowiązku jej dalszego udzielania w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej³⁷, zobowiązują jedynie do wskazania zainteresowanemu miejsca upublicznienia przedmiotowej informacji³⁸. Publiczne udostępnienie może przyjmować dwojaką formę: umieszczenia w Biuletynie Informacji Publicznej lub wyłożenia w miejscu publicznie dostępnym. W trakcie przygotowywanie regulacji dotyczącej dostępu do informacji publicznej stwierdzono, że to właśnie pierwszy z nich będzie podstawowym sposobem komunikowania³⁹.

1.4.1.2. Dostęp do orzeczeń sądowych według przepisów regulujących procedowanie sądów

W toku toczących się postępowań, sądy podejmują stanowczą większość swoich działań w oparciu o przepisy poszczególnych procedur (K.p.c.⁴⁰, K.p.k.⁴¹, P.p.s.a.⁴²), ustaw ustrojowych (P.u.s.p.⁴³ oraz P.u.s.a.⁴⁴) oraz regulaminów (R.u.s.p.⁴⁵ i R.w.u.w.s.a.⁴⁶). Z tego względu to właśnie te unormowania mają obecnie ogromny wpływ na pozycję obywatela w zakresie dostępu do dotyczących ich orzeczeń sądowych. W dużej części przypadków dostęp do treści danego orzeczenia sądowego zostaje bowiem uzyskany w ramach dostępu do akt sprawy, w której ono zapadło. Możliwe jest także poznanie treści orzeczenia poprzez obecność w trakcie jego publicznego ogłoszenia, choć ten drugi sposób ma z oczywistych względów znaczenie przede wszystkim formalne i może w małym stopniu przekładać się na realny dostęp każdego obywatela do treści orzeczeń sądowych.

35 A. Żygadło, „Cel przetwarzania informacji stanowiących tajemnicę bankową a ustawa o ochronie danych osobowych, Prawo Bankowe, listopad 2006r., s. 89

36 Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 23 września 2009 roku, II SA/Wa 978/09 www.nsa.orzecznictwo.gov.pl

37 Tak m.in. Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 5 lipca 2007 roku, II SAB/Wa 19/07, www.nsa.orzecznictwo.gov.pl

38. Szustakiewicz, Dostęp do informacji...op.cit.

39 Patrz: dyskusja nad projektem ustawy zamieszczona w: Biuletyn z posiedzenia komisji nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektów ustaw dotyczących prawa obywateli do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne, a także dotyczących jawności procedur decyzyjnych i grup interesów, Kancelaria Sejmu 3548, III kadencji, 7 grudnia 2000 r.

40 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z dnia 1 grudnia 1964 r. ze zm.).

41 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z dnia 4 sierpnia 1997 r. ze zm.).

42 Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz. U. z dnia 20 września 2002 r. ze zm.).

43 Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z dnia 12 września 2001 r. ze zm.).

44 Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz. U. z dnia 20 września 2002 r. ze zm.).

45 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z dnia 2 marca 2007 r. ze zm.).

46 Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 września 2003 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania wojewódzkich sądów administracyjnych (Dz. U. z dnia 29 września 2003 r. ze zm.).

Zgodnie z przepisem art. 42 § 2 P.u.s.p. sądy powszechne rozpoznają i rozstrzygają sprawy w postępowaniu jawnym. Rozpoznanie sprawy w postępowaniu niejawnym lub wyłączenie jawności postępowania jest dopuszczalne jedynie na podstawie przepisów ustaw (§ 3). Również według regulacji dotyczącej postępowania przed sądami administracyjnymi rozpoznanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (art. 10. P.p.s.a.).

W procedurze cywilnej, zgodnie z przepisem art. 9 k.p.c., rozpoznawanie spraw odbywa się jawnie, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej, a strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt. Z kolei szczególny, dotyczący postępowania nie-spornego przepis art. 525 K.p.c. stanowi, iż akta sprawy dostępne są dla uczestników postępowania oraz za zezwoleniem przewodniczącego wydziału dla każdego, kto potrzebę przejrzenia dostatecznie usprawiedliwi. Na tych samych zasadach dopuszczalne jest sporządzanie i otrzymywanie odpisów i wyciągów z akt. Na gruncie procedury cywilnej ogłoszenie orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie odbywa się publicznie (154 § 2 K.p.c.). Również przepis art. 326 § 2 k.p.c. nakazuje, by ogłoszenie wyroku następowало na posiedzeniu jawnym. Na podstawie § 3 tego przepisu, ogłoszenia wyroku dokonuje się przez odczytanie sentencji. Po ogłoszeniu sentencji przewodniczący lub sędzia sprawozdawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia, może jednak tego zaniechać, jeżeli sprawa była rozpoznawana przy drzwiach zamkniętych.

W sprawach toczących się przed sądami karnymi, ze względu na przepis art. 156 K.p.k. stronom, obrońcom, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta sprawy sądowej i daje możliwość sporządzenia z nich odpisów. Innym osobom akta te mogą być udostępnione jedynie za zgodą prezesa sądu (§ 1.). Na wniosek oskarżonego lub jego obrońcy wydaje się odpłatnie kserokopie dokumentów z akt sprawy. Kserokopie takie można wydać odpłatnie, na wniosek, również innym stronom, podmiotowi określonemu w art. 416, pełnomocnikom i przedstawicielom ustawowym (§ 2.). Prezes sądu może w razie uzasadnionej potrzeby zarządzić wydanie odpłatnie uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy (§ 3.) Jeżeli natomiast zachodzi niebezpieczeństwo ujawnienia tajemnicy państwowej, przeglądanie akt, sporządzanie odpisów i kserokopii odbywa się z zachowaniem rygorów określonych przez prezesa sądu lub sąd, a uwierzytelnionych odpisów i kserokopii co do zasady nie wydaje się (§ 4.). W sądach karnych orzeczenie lub zarządzenie wydane na rozprawie, która jest co do zasady jawna, ogłasza się ustnie (art. 100 § 1 K.p.k.). Na podstawie przepisu art. 364. § 1 K.p.k. ogłoszenie wyroku odbywa się jawnie.

Z kolei rozporządzenie stanowiące regulamin urzędowania sądów powszechnych mówi, że udostępnienie stronie akt do przejrzenia oraz wydanie jej przedmiotów lub dokumentów złożonych w sprawie albo wydanie dokumentów na podstawie akt może nastąpić dopiero po wykazaniu przez nią tożsamości, a co do innych osób niż strona - po wykazaniu ponadto istnienia uprawnienia wynikającego z przepisów postępowania sądowego. Przeglądanie akt spraw odbywa się w obecności pracownika sądowego, a akt, do których złożono testament, pod kontrolą pracownika sądowego (§ 92. R.u.s.p.). Tych ograniczeń w udostępnianiu akt do przejrzenia nie stosuje się w wydziałach prowadzących rejestry sądowe w odniesieniu do akt tych spraw, do których powszechną dostępność regulują odrębne przepisy (§ 93 R.u.s.p.).

Jeżeli zaś chodzi o podmioty inne niż strony postępowania, to przewodniczący wydziału zezwala na przejrzenie akt sprawy w sekretariacie upoważnionym przedstawicielom organizacji społecznych, które mogą wstąpić do toczącego się postępowania w danej sprawie lub zgłosić w nim swój udział. Przewodniczący wydziału decyduje ponadto o udostępnieniu akt sądowych innym osobom niemającym uprawnień procesowych i o zakresie wykorzystania przez nie tych akt. Natomiast udostępnienie większej liczby akt, np. dla celów naukowo-badawczych, wymaga zgody prezesa sądu (§ 94 R.u.s.p.).

Jeżeli chodzi o dostęp do akt w postępowaniu przed sądami administracyjnymi to zgodę na ich przejrzenie przez osoby niebędące stroną w postępowaniu musi wyrazić przewodniczący wydziału. Osoby takie powinny przy tym wykazać uzasadnioną potrzebę (§ 21 R.w.u.w.s.a.). Przed sądem administracyjnym ogłoszenie wyroku następuje na posiedzeniu jawnym (139 § 2 P.p.s.a.). W myśl § 3 tego przepisu ogłoszenia wyroku dokonuje się przez odczytanie sentencji, a po ogłoszeniu sentencji przewodniczący lub sędzia sprawoz-

dawca podaje ustnie zasadnicze powody rozstrzygnięcia, może jednak tego zaniechać, jeżeli sprawa była rozpoznawana przy drzwiach zamkniętych.

Wydawanie kserokopii i odpisów uwierzytelnionych z akt sprawy, co obejmuje także wydawanie kserokopii i odpisów uwierzytelnionych orzeczeń jest odpłatne. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 roku (Dz. U. Nr 107, poz. 1006) w sprawie wysokości opłaty za wydania kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy ustaliło odpłatność tę na poziomie złotówki za stronę będącą kserokopią oraz 6 złotych za stronę będącą uwierzytelnionym odpisem.

1.4.1.3. Podanie wyroku do publicznej wiadomości⁴⁷

Nie sposób jest przy okazji omawiania przepisów regulujących procesowanie sądów pominąć dotyczącej postępowania w sprawach karnych instytucji podania wyroku do wiadomości publicznej.

Ustanowiony mocą art. 50 K.k.⁴⁸ środek karny polegający na podaniu wyroku do publicznej wiadomości zawiera w sobie silny pierwiastek informacyjny pozwalający na zwiększanie świadomości prawnej społeczeństwa i wzmacniania społecznej wiedzy o sposobie funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Zgodnie z jego treścią sąd może orzec podanie wyroku do publicznej wiadomości w określony sposób, jeżeli uzna to za celowe, w szczególności ze względu na społeczne oddziaływanie skazania, o ile nie narusza to interesu pokrzywdzonego.

Jak wynika z treści przepisu zastosowanie tego środka karnego może towarzyszyć skazaniu za dowolne przestępstwo jeżeli tylko spełnione są przesłanki umożliwiające jego zastosowanie. Przesłanką pozytywną jest przy tym społeczny interes w opublikowaniu informacji o wyroku. Może on wiązać się z dużym zainteresowaniem opinii publicznej określoną sprawą, kiedy dotyczy ona materii kontrowersyjnych lub przypadków gdy sprawca dopuścił się działania wyjątkowo bulwersującego albo gorszącego. Upublicznienie informacji o treści wyroku służyć ma zatem zaprezentowaniu negatywnego stanowiska organów wymiaru sprawiedliwości do czynów popełnionych przez sprawcę.

Druga przesłanka, która ma charakter negatywny, jest natomiast wynikiem troski ustawodawcy o dobro pokrzywdzonego. Podanie wyroku do publicznej wiadomości, pomimo istnienia interesu społecznego, nie może być orzeczone w przypadkach gdy naruszałoby to uzasadniony interes ofiary czynu zabronionego. Przypadki takie wiążą się przede wszystkim z problematyką przestępstw przeciwko wolności seksualnej. Co ważne – jak wynika z zarówno z dotychczasowego orzecznictwa, jak i doktryny – zgoda pokrzywdzonego nie jest konieczna do orzeczenie tego środka karnego. Jego sprzeciw również nie jest wiążący dla składu orzekającego.

Biorąc pod uwagę dużą dowolność jaką cieszy się sąd w konkretyzowaniu formy upublicznienia informacji o wyroku środek karny orzekany na podstawie art. 50 K.k. może stanowić dobry sposób komunikowania poczynań organów wymiaru sprawiedliwości opinii publicznej⁴⁹.

1.4.1.4. Podsumowanie

W obecnych realiach prawnych obywatel, chcąc uzyskać dostęp do treści danego orzeczenia sądowego, musi zwrócić się do sądu z odpowiednim wnioskiem. Jeżeli wniosek oparty jest o przepisy D.i.p., to nie jest konieczne wykazywanie istnienia jakiegokolwiek interesu prawnego. Konieczność taka pojawia się za to w sytuacji wniosku o dostęp do akt sprawy w oparciu o przepisy regulujące procedowanie sądów. W obu wypadkach obywatel musi być w stanie w dostatecznym stopniu zindywidualizować objęte wnioskiem

47 K. Banasik, Podanie wyroku do publicznej wiadomości, Państwo i Prawo nr 8/2010

48 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku Kodeks karny (Dz. U. z dnia 2 sierpnia 1997 ze zm.).

49 Teoretycznie można sobie nawet wyobrazić podanie treści wyroku za pośrednictwem radiowęzła w zakładzie pracy.

orzeczenie bądź sprawę, w której ono zapadło. W trybie D.i.p. obywatel może uzyskać jedynie treść samego orzeczenia i to po jego anonimizacji. Przepisy regulujące postępowanie przed sądem umożliwiają dostęp do całych akt sprawy.

1.4.2. Praktyka dostępu do orzeczeń sądowych

Praktyka udostępniania obywatelom przez sądy swoich orzeczeń przedstawia się aktualnie bardzo niejednolicie.

1.4.2.1. Sąd Najwyższy

Sąd Najwyższy jest naczelnym organem władzy sądowniczej w Polsce. Jego głównym zadaniem jest sprawowanie nadzoru nad działalnością sądów powszechnych w zakresie orzekania. Sprawia to, że orzecznictwo Sądu Najwyższego, choć formalnie rzecz ujmując nie ma charakteru źródła prawa, to odgrywa ogromną rolę w kształtowaniu się praktyki wykładania i stosowania przepisów.

Publikacja w zbiorach urzędowych Sądu Najwyższego

Liczne orzeczenia Sądu Najwyższego publikowane są w wydawanych przez poszczególne Izby Sądu Najwyższego zeszytach – zbiorach urzędowych. Są to obecnie następujące tytuły: „*Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna (OSNC)*”, „*Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Izba Wojskowa (OSNKW)*” oraz „*Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (OSNP)*”. Wyboru zawartych tam orzeczeń dokonują sami sędziowie, poprzez komitety redakcyjne poszczególnych Izb. Kierują się oni przede wszystkim kryterium precedensowości lub istotnego znaczenia danego rozstrzygnięcia z punktu widzenia kształtowania linii orzeczniczej, nauki prawa lub praktyki. Orzeczenia tam publikowane poddawane są opracowaniu i anonimizacji przez pracowników Sądu Najwyższego: asystentów, których zadaniem jest między innymi uczestniczenie w pracach redakcyjnych związanych z wydawaniem urzędowych zbiorów orzeczeń oraz biuletynów Sądu Najwyższego oraz obsługę sekretarską. Aktualne pytania prawne sądów powszechnych oraz tezy orzeczeń Sądu Najwyższego ukazują się także w *Biuletynie Sądu Najwyższego*, co zazwyczaj poprzedza publikację obejmującą uzasadnienie w którymś z wyżej wymienionych zbiorów.

Publikacja w czasopiśmie prawniczych

Duża liczba orzeczeń Sądu Najwyższego, ze względu na doniosłą rolę tych rozstrzygnięć, zostaje upubliczniona w różnorodnych czasopiśmie prawniczych. Wyboru publikowanych tam orzeczeń dokonują autorzy publikujący w poszczególnych periodykach lub redakcja. Trudno jest podać w tym miejscu pełną i wyczerpującą listę wszystkich czasopism prawniczych, które na swoich łamach publikują orzeczenia Sądu Najwyższego. Prawdopodobnie każdy szanujący się periodyk prawniczy w Polsce publikuje regularnie ważne i aktualne orzecznictwo. Jedynie tytułem przykładu można tu wymienić: stanowiące organ Instytutu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk „*Orzecznictwo Sądów Polskich*”, miesięcznik Komitetu Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk „*Państwo i prawo*”, opracowywany przez Zespół Prawa Karnego, Wojskowego i Europejskiego Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego oraz asystentów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego „*Biuletyn Prawa Karnego*”. Można też w tym miejscu przywołać: „*Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych*”, „*Przegląd sądowy*”, zawierającą orzeczenia wraz z komentarzami „*Głosę*” lub organ adwokatury „*Palestrę*”.

Publikacja w Internecie

Strona internetowa Sądu Najwyższego www.sn.pl zawiera jedynie pewien wycinek najważniejszego, bieżącego orzecznictwa. Jest ono posegregowane według Izby oraz według daty wydania. Nieco większe zasoby oferuje baza „*Supremus*” dostępna pod adresem: <http://pub.sn.pl/orzeczenia>. Nie zawiera ona jednak wyroków lub postanowień wydanych przed rokiem 1993 (jeżeli chodzi o orzeczenia Izby Pracy, Ubez-

pieczeń Społecznych i Spraw Publicznych), a nawet rokiem 2000 (jeżeli chodzi o orzeczenia Izby Cywilnej i Izby Karnej). Nawet jednak w zakresie później wydanych orzeczeń „*Supremus*” nie jest bazą kompletną. Umożliwia ona wyszukiwanie orzeczeń według daty wydania, sygnatury, adresu publikacyjnego, sędziego sprawozdawcy, formy orzeczenia czy Izbę, w której ono zapadło. Uwagę zwraca brak możliwości segregowania orzeczeń w oparciu o kryterium przedmiotu sprawy. Znajdujące się tam orzeczenia do publikacji przygotowują (m.in. poprzez anonimizację) asystenci sędziów Sądu Najwyższego oraz obsługa sekretarska. Na stronie Sądu Najwyższego znajdują się także dostępne w formie elektronicznej i zawierające między innymi tezy niektórych orzeczeń *Biuletyn Sądu Najwyższego* oraz *Biuletyn Prawa Karnego*.

W tym miejscu warto wspomnieć, że Sąd Najwyższy może się pochwalić wewnętrzną bazą orzecznictwa o nazwie „*Omnia*”. Zawiera ona wszystkie wydane przez Sąd Najwyższy orzeczenia wraz z wieloma informacjami o przebiegu postępowań, w których orzeczenia te zapadły. Podkreślić należy, że orzeczenia są wprowadzane do systemu na bieżąco. Dostęp do tej bazy danych zastrzeżony jest tylko dla pracowników Sądu Najwyższego. Ułatwia ona jednak realizację obowiązków wynikających z D.i.p., ponieważ umożliwia wyszukanie orzeczenia nie tylko poprzez jego sygnaturę czy datę wydania, ale również poprzez zagadnienia, jakich dotyczy. System ten nie może być jednak udostępniany publiczności, głównie z uwagi na to, że zawarte tam dane nie zostały poddane anonimizacji.

Poza opisanymi wyżej stronami internetowymi Sądu Najwyższego pewne jego orzeczenia można też odnaleźć w internetowych bazach danych różnych czasopism i portali. Wymienić trzeba bazę orzecznictwa należącą do dziennika „*Rzeczpospolita*”, którą znaleźć można pod adresem: <http://www.rp.pl/aktyprawne/orzecznictwo/index.spr>. Baza ta zawiera niektóre orzeczenia Sądu Najwyższego opublikowane w zbiorach urzędowych Sądu Najwyższego, „*Orzecznictwie Sądów Polskich*”, „*Orzecznictwie Sądu Najwyższego*”. Najstarsze zawarte tam orzeczenia pochodzą z lat osiemdziesiątych. Rozstrzygnięcia można wyszukiwać po adresie publikacyjnym. Tytułem przykładu wspomnieć również należy o bazie orzecznictwa portalu „*Money.pl*”: <http://prawo.money.pl/orzecznictwo/>. Znajdują się tam wybrane rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego posegregowane według Izb i sygnatur. Najstarsze zamieszczone tam rozstrzygnięcia pochodzą z lat dziewięćdziesiątych. Warto podkreślić, że system umożliwia prowadzenie wyszukiwania według kryterium słów znajdujących się w treści orzeczenia i Izb Sądu Najwyższego.

Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego

Sąd Najwyższy udostępnia swoje orzeczenia za pośrednictwem Referatu ds. Dostępu do Informacji Publicznej w Biurze Studiów i Analiz Sądu Najwyższego, do którego każdy może skierować odpowiedni wniosek w trybie D.i.p. Wniosek taki można zgłosić na piśmie, telefonicznie lub emailem na adres: ref.inf.publ@sn.pl. Biorąc pod uwagę informacje jakie uzyskaliśmy z Sądu Najwyższego, niektóre wnioski kierowane do Biura Studiów i Analiz na obejmują bardzo rozległe spektrum rozstrzygnięć. Odnalezieniem, opracowaniem i anonimizacją udostępnianych orzeczeń zajmują się pracownicy Biura. Pobierana jest przy tym opłata za przekazanie informacji publicznej, która nie równa się jednak opłacie za kserowanie akt sprawy (czyli 1 złoty za stronę tekstu⁵⁰).

Publikacja w komercyjnych bazach danych prawniczych

Ogromną rolę w upowszechnianiu dostępu do orzeczeń Sądu Najwyższego pełnią dziś komercyjne, komputerowe bazy danych prawniczych: „*Lex*”, „*Lex Polonica*” oraz „*Legalis*”. Dostęp do nich jest oczywiście płatny i w praktyce zapewniają go sobie przede wszystkim prawnicy i studenci prawa. Rozstrzygnięcia sądowe są tam regularnie i licznie publikowane, tezowane i segregowane poprzez przydzielenie do przepisów prawa, których dotyczą. Prace te, tak jak i wyboru orzeczeń, wykonują pracownicy przedsiębiorstw prowadzących poszczególne bazy. Zwane w bazach orzeczenia można wyszukiwać według różnorodnych

⁵⁰ Obecnie na podstawie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 roku (Dz. U. Nr 107, poz. 1006) w sprawie wysokości opłaty za wydania kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy opłata ta wynosi 1 złoty od strony będącej kopią, a 6 złotych od strony będącej uwierzytelnionym odpisem z akt sprawy.

kryteriów, w tym hasłami czy występującymi w ich treści wyrażeniami. Biorąc pod uwagę informacje jakie uzyskaliśmy z Sądu Najwyższego, obecnie jego aktualne orzecznictwo prawie w całości trafia do zasobów komercyjnych baz danych prawniczych, choć nie ma w tym zakresie żadnej oficjalnej statystyki. Przedsiębiorstwa je prowadzące zwracają się do Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego z wnioskami o udostępnienie poszczególnych orzeczeń w trybie D.i.p. Otrzymują je już po anonimizacji przeprowadzonej przez pracowników Biura.

1.4.2.2. Sądy powszechne

Na sądy powszechne składają się sądy apelacyjne, sądy okręgowe oraz sądy rejonowe. Sądy rejonowe to sądy pierwszej instancji. Sądy okręgowe, które są sądami nadrzędnymi wobec sądów rejonowych, w większości wypadków są sądami drugiego stopnia kontrolującymi rozstrzygnięcia sądów niższej instancji. W wybranych, szczególnych sprawach, sądy okręgowe działają jednak jako sąd pierwszej instancji. Sądy apelacyjne rozpatrują środki odwoławcze od decyzji sądów okręgowych. W związku z powyższym, ze względu na rozmiar sądów, wpływ spraw oraz rolę w systemie wymiaru sprawiedliwości sądy różnego poziomu cechują się odmienną praktyką w dziedzinie udostępniania obywatelom orzeczeń sądowych.

Sądy apelacyjne

W 2008 roku Sądy apelacyjne wydały w sumie 88 959 orzeczeń, rok później 91 534.

Sądy apelacyjne, ze względu na swoją pozycję w systemie sądownictwa powszechnego, regularnie publikują pewną, choć niewielką część swojego orzecznictwa. Następuje to z reguły albo w formie wydawnictwa albo też w formie internetowej.

Publikacja w czasopiśmie prawniczych

Część sądów apelacyjnych, na przykład te w Gdańsku, Krakowie, Łodzi czy Warszawie wydają własne biuletyny albo zeszyty w formie papierowej. Można tu dla przykładu wymienić z nazwy wydawane przez apelację krakowską „*Krakowskie Zeszyty Sądowe*” czy kwartalnik „*Apelacja*” przygotowywany przez Sąd Apelacyjny w Warszawie. Żadne z tych wydawnictw zawierających wybrane orzecznictwo danego sądu apelacyjnego nie ma jednak statusu zbioru urzędowego. Zawarte tam orzeczenia są selekcyonowane do publikacji z punktu widzenia ich wagi dla praktyki i doktryny. Z uzyskanych przez nas informacji wynika, że wybór ten dokonywany jest w zasadzie przez samych sędziów w porozumieniu z komitetami redakcyjnymi odpowiedzialnym za edycję zeszytów. Te same osoby są odpowiedzialne za opracowanie orzeczeń do publikacji, a w szczególności za ich anonimizację. Orzecznictwo sądów apelacyjnych trafia też, choć rzadziej niż orzecznictwo Sądu Najwyższego, do różnych czasopism prawniczych. Tytułem przykładu wymienić trzeba publikujące zarówno rozstrzygnięcia jak i glosy „*Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych*”.

Publikacja w internecie

Część sądów apelacyjnych, jak na przykład sąd w Białymstoku, Katowicach, Lublinie, Szczecinie czy we Wrocławiu, publikuje swoje biuletyny w formie elektronicznej w internecie. Jeżeli chodzi o wybór i opracowanie orzecznictwa do publikacji sytuacja jest analogiczna jak w sytuacji wydawnictw w formie papierowej.

Wydawnictwo „Erida”, które publikuje miesięczniki „*Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych*” oraz „*Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych*”, oferuje również odpłatnie internetową bazę orzeczeń (<http://www.erida.com.pl>). W serwisie tym znajduje się około 5000 pełnych orzeczeń opublikowanych w wydawanych przezeń periodykach w latach 1991 – 2004. Wiele z tych orzeczeń to rozstrzygnięcia zapadłe przed sądami apelacyjnymi. Baza wydawnictwa „Erida” pozwala wyszukiwać orzeczenia z uwagi na sygnaturę, miejsce i datę wydania, adres publikacyjny, a także z uwagi na występowanie w treści danego wyrażenia.

Wnioski w trybie D.i.p.

Z zebranych przez nas informacji wynika, że coraz częściej do prezesów sądów apelacyjnych wpływają wnioski o udostępnienie treści rozstrzygnięć sądowych w trybie D.i.p. Ich liczba jest na tyle duża, że w niektórych sądach wyznaczono osoby odpowiedzialne za ich ocenę i rozpatrywanie. Z tego co nam wiadomo nie ma w sądach apelacyjnych, na wzór Sądu Najwyższego, osobnych komórek obsługujących dostęp obywateli do orzecznictwa.

Publikacja w komercyjnych bazach danych prawniczych

Pewna część orzeczeń sądów apelacyjnych, najczęściej po ich opublikowaniu w sądowych biuletynach czy zeszytach, jest dostępna także w komercyjnych bazach danych prawniczych. Nie udało nam się uzyskać informacji o oficjalnym kierowaniu do prezesów sądów apelacyjnych wniosków w trybie D.i.p. przez przedsiębiorstwa prowadzące bazy danych prawniczych, z czego można wywnioskować, że trafiają tam głównie orzeczenia wcześniej już opublikowane w czasopismach, biuletynach lub na stronach internetowych.

Sądy okręgowe

W 2008 roku sądy okręgowe wydały 800 996 orzeczeń. Rok później 814 709.

841 z nich w roku 2008 i 1505 w 2009 zapadło przed Sądem Ochrony Konkurencji i Konsumenta. Odpowiednio 51 i 47 przed Sądem Ochrony Wspólnotowych Znaków Towarowych i Wzorów Przemysłowych.

Sądy okręgowe przeważnie nie publikują swoich orzeczeń, a dostęp do akt i orzeczeń odbywa się głównie w trybie przepisów regulujących procedowanie sądów. Jako chlubny wyjątek od tej zasady można przywołać Sąd Okręgowy w Białymstoku, który publikuje na swojej stronie internetowej niewielką liczbę swoich orzeczeń wraz z uzasadnieniami oraz Sąd Okręgowy w Gliwicach, który w chwili przygotowywania niniejszego raportu upublicznił na swojej stronie jedno swoje orzeczenie. Kilka sądów okręgowych poświęciło też wprawdzie orzecznictwu osobne „zakładki” na swoich stronach internetowych, jednakże, przynajmniej jak dotychczas, nie umieszczono tam żadnych orzeczeń.

Z naszych informacji wynika, że obywatele rzadko zwracają się do sądów okręgowych w trybie D.i.p., choć trzeba zaznaczyć, że jest to sytuacja częstsza, aniżeli w sytuacji sądów rejonowych. Według uzyskanych przez nas informacji zdarza się, że za pośrednictwem prezesów sądów okręgowych pewne instytucje publiczne, jak np. Prezes Urzędu Zamówień Publicznych, zwracają się do przewodniczących wydziałów o przekazywanie rozstrzygnięć związanych ze sferą pozostającą w przedmiocie kompetencji danej instytucji. Zdarzają się również wnioski kierowane na zasadach określonych w R.u.s.p. do prezesa sądu okręgowego o dostęp do akt sądowych dla celów badawczych. Orzeczenia sądów okręgowych bardzo rzadko trafiają do komercyjnych komputerowych baz danych prawniczych.

Są jednak takie wydziały sądów okręgowych, których orzecznictwo, ze względu na specyfikę przedmiotu ich właściwości, cieszy się dużym zainteresowaniem i jest publikowane. Dotyczy to w szczególności Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Sądu Wspólnotowych Znaków Towarowych i Wzorów Przemysłowych, które są jednymi z wydziałów Sądu Okręgowego w Warszawie. Orzeczenia tych wydziałów można odnaleźć w czasopismach prawniczych lub w komercyjnych komputerowych bazach danych prawniczych.

Sądy rejonowe

W 2008 r. sądy rejonowe wydały 10 265 227 orzeczeń. Rok później 111 175 619

Na poziomie sądów rejonowych istnieje niewielka praktyka upubliczniania orzeczeń sądowych. Rozstrzygnięcia sądów rejonowych cieszą się stosunkowo najmniejszym zainteresowaniem. Orzeczenia nie są publikowane, obywatele rzadko zgłaszają wniosków w trybie D.i.p.

Orzeczenia sądów rejonowych jedynie bardzo wyjątkowo trafiają do komercyjnych komputerowych baz danych prawniczych. Stan taki, w połączeniu z niską z reguły frekwencją publiczności na salach sądowych powoduje, że jawność postępowania na poziomie sądów rejonowych w odniesieniu do osób innych niż strony ma charakter w większej mierze formalny, aniżeli praktyczny. Dostęp do akt, a zatem i do orzeczeń, odbywa się głównie w trybie przepisów regulujących procedowanie sądów.

1.4.2.3. Sądy administracyjne

W porównaniu do sytuacji w sądownictwie powszechnym, sytuacja dostępności obywateli do orzecznictwa sądów administracyjnych przedstawia się zdecydowanie lepiej.

Publikacja w zbiorze urzędowym

Sądownictwo administracyjne wydaje swój zbiór urzędowy: „*Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych*”. Publikowane są tam orzeczenia, które uznano za reprezentatywne dla linii orzecznictwa. W szczególności dotyczy to wszystkich uchwał i orzeczeń składów powiększonych Naczelnego Sądu Administracyjnego. Orzeczenia kwalifikuje do publikacji kolegium działające przy Prezesie Naczelnego Sądu Administracyjnego.

Publikacja w czasopismach prawniczych

Naczelnny Sąd Administracyjny wydaje także „*Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego*”. Publikowane jest tam między innymi orzecznictwo, choć z reguły już „obudowane” naukową refleksją i analizami. Orzecznictwo sądów administracyjnych jest również szeroko przedrukowywane i komentowane w czasopismach branżowych. Jedynie dla przykładu można tu wymienić „*Monitor podatkowy*” lub „*Orzecznictwo Podatkowe*”.

Publikacja w Centralnej Bazie Orzeczeń Sądów Administracyjnych

Wszystkie orzeczenia sądów administracyjnych, zarówno szczebla wojewódzkiego, jak i Naczelnego Sądu Administracyjnego, są publikowane w dostępnej w internecie na stronie: <http://orzeczenia.nsa.gov.pl/> Centralnej Bazie Orzeczeń Sądów Administracyjnych. Za wprowadzanie orzeczeń do bazy odpowiedzialne są poszczególne sądy administracyjne. Baza ma zostać uzupełniona tak, by posiadać i udostępniać wszystkie orzeczenia sądów administracyjnych wydane po 1 stycznia 2004 roku, a z lat wcześniejszych wszystkie te orzeczenia, które kończyły postępowanie i podlegały uzasadnieniu. Baza jest udostępniana w pełnym zakresie wszystkim sędziom i wybranym pracownikom sądów administracyjnych, natomiast publicznie w internecie udostępniane są orzeczenia po anonimizacji. Zajmują się nią, tak jak i w ogóle opracowaniem orzeczeń do publikacji, sekretariaty obsługujące poszczególne sądy administracyjne i wydziały.

Publikacja w internecie

Wiele orzeczeń sądownictwa administracyjnego można znaleźć w Internecie. W szczególności, wybrane, najistotniejsze orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego (choć nie tylko) dotyczące prawa podatkowego zawiera niekomercyjny System Informacji Podatkowej Ministerstwa Finansów, który znajduje się pod adresem internetowym: <http://sip.mf.gov.pl/sip/index.php?rodzaj=1#n>. Umożliwia on wyszukiwanie orzeczeń z uwagi na datę wydania, adres publikacyjny, sygnaturę oraz hasłami.

Publikacja w komercyjnych bazach danych prawniczych

Duża część orzeczeń sądów administracyjnych jest obecna w komercyjnych bazach danych prawniczych. Biorąc pod uwagę łatwą dostępność orzecznictwa sądowniczoadministracyjnego za pośrednictwem Centralnej Bazy Orzeczeń Sądów Administracyjnych, stanowi ona najlepsze źródło dotyczące treści rozstrzygnięć zapadłych przed sądami administracyjnymi także dla twórców tych baz.

1.4.2.4. Trybunał Konstytucyjny

Trybunał Konstytucyjny jest odrębnym od sądów, samodzielny organem sądownictwa konstytucyjnego, a z uwagi na to, że jego orzecznictwo odgrywa niezwykle istotną rolę, dostęp do niego jest stosunkowo szeroki.

Publikacja w zbiorach urzędowych

Trybunał Konstytucyjny wydaje swój zbiór urzędowy: „*Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego Zbiór Urzędowy*”. Od 2002 roku został on podzielony na serię A, zawierającą wyroki i postanowienia merytoryczne oraz serię B zawierającą postanowienia z etapu wstępnego rozpatrywania skarg konstytucyjnych i wniosków. Te orzeczenia, które dotyczą aktów normatywnych ogłoszonych w *Dzienniku Ustaw*, są tam również publikowane. To samo dotyczy publikacji części rozstrzygnięć w *Monitorze Polskim*, z tymże trafiają tam również orzeczenia dotyczące aktów normatywnych, które nie były ogłoszone.

Publikacja w czasopiśmie prawniczym

Ze względu na swą szczególną doniosłość orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego są niejednokrotnie szeroko przedrukowywane i omawiane w czasopiśmie prawniczym. Przykłady wybranych tytułów były już prezentowane powyżej przy okazji omawiania publikacji orzeczeń Sądu Najwyższego. Można tu jeszcze wymienić wydawane przez sam Trybunał Konstytucyjny „*Studia i Materiały*” zawierające między innymi prace poświęcone działalności Trybunału, a także „*Wybór tez i sentencji orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego*” obejmujący tezy orzeczeń stanowiące zwięzłe streszczenie najważniejszych jego poglądów w danej sprawie.

Publikacja w internecie

Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego można znaleźć w internecie pod adresem http://www.trybunal.gov.pl/OTK/otk_dpr.htm. Znajdują się tam rozstrzygnięcia wydane począwszy od roku 1997. Baza danych zawiera wyroki oraz inne orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego wraz z uzasadnieniami, co oznacza, że są one tu umieszczane po sporządzeniu uzasadnienia. Natomiast same sentencje wyroków są zamieszczane, zaraz po ich ogłoszeniu na rozprawie, w treści wydawanych przez Trybunał Konstytucyjny komunikatów prasowych, które również znajdują się na stronie internetowej. Orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego można także szukać w prawniczej bazie Sejmu - Internetowym Systemie Aktów Prawnych (<http://isip.sejm.gov.pl/index.jsp>). Zawiera on przede wszystkim akty prawne ogłaszane i wydawane w *Dzienniku Ustaw* i *Monitorze Polskim*, ale obejmuje także opublikowane tam rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego. Baza ta ma charakter niekomercyjny i opracowywane jest przez Kancelarię Sejmu. Umożliwia ona wyszukiwanie orzeczeń ze względu na datę wydania, adres publikacyjny czy według haseł tematycznych. Korzystanie z jej zasobów utrudnione jest jednakże przez wyszukiwarkę wymagającą od korzystającego dość dokładnej znajomości nazwy aktu prawnego, do którego odnosić ma się orzeczenie.

Publikacja w internecie – tematyczne portale internetowe

Cześć orzecznictwa, nierzadko opatrzonego komentarzem, można również odnaleźć na tematycznych portalach internetowych. Tytułem przykładu można wymienić www.prawaczlowieka.edu.pl. Portal ten prowadzony jest w ramach projektu *Prawa Człowieka w Orzecznictwie Sądów Polskich* i prezentuje niektóre orzeczenia odnoszące się do problematyki praw człowieka. Choć stanowi cenne źródło wiedzy, to nie jest już aktualizowany.

Portal www.codzinnikprawny.pl przygotowany z inicjatywy Rzecznika Praw Obywatelskich przedstawia natomiast niektóre orzeczenia dotyczące spraw obywatelskich. Orzeczenia są często opatrzone komentarzem.

Serwis www.vagla.pl zajmuje się natomiast tematyką wolności słowa i dostępu do informacji publicznej. Oferuje tekst niektórych orzeczeń sądowych i komentarze.

Publikacja w komercyjnych bazach danych prawniczych

Ze względu na swoje kluczowe znaczenie dla porządku prawnego, orzecznictwo Trybunału jest również dostępne w szerokim zakresie za pośrednictwem komercyjnych bazach danych prawniczych.

1.5. Ocena aktualnego stanu dostępności orzecznictwa

Jak widać z przedstawionych powyżej informacji sytuacja w zakresie dostępności do orzeczeń sądowych nie przedstawia się w Polsce jednolicie.

Najlepiej prezentuje się ona jeżeli chodzi o Trybunał Konstytucyjny oraz sądownictwo administracyjne. Wszystkie aktualne orzeczenia są łatwe do odnalezienia w internecie. Jest to rozwiązanie zasługujące na aprobatę, ponieważ stanowi pełną realizację zasady jawności wymiaru sprawiedliwości, a także umożliwia obywatelom realny dostęp do rozstrzygnięć tych organów władzy sądowniczej.

Przechodząc do oceny sytuacji co do Sądu Najwyższego oraz sądownictwa powszechnego, należy stwierdzić, że przedstawia się ona gorzej.

Tę ocenę należy jednak postrzegać przez pryzmat znacznych różnic w ilości i charakterze orzeczeń wydanych przez Trybunał Konstytucyjny oraz sądy administracyjne w porównaniu do Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych. Niewątpliwie w porównaniu z zakresem spraw jaki obejmuje swoją kognicją Sąd Najwyższy oraz sądownictwo powszechne sprawy rozpatrywane przez Trybunał Konstytucyjny oraz sądy administracyjne przedstawiają zdecydowanie skromniejszy zakres. Również charakter orzeczeń polegający na badaniu jedynie legalności orzeczeń administracji lub zgodności aktów prawnych z Konstytucją ma wpływ na ich ilość i ułatwia stworzenie systemu pełnej publikacji rozstrzygnięć.

Odnosząc się do sytuacji w Sądzie Najwyższym i sądownictwie powszechnym przede wszystkim postawić trzeba tezę, że docelowo wskazane jest publikowanie wszystkich orzeczeń, że obywatele demokratycznego państwa prawa, z uwagi na zasadę jawności wymiaru sprawiedliwości, powinni mieć realną możliwość poznania zarówno treści jak i uzasadnień rozstrzygnięć zapadających w sądach. Obecnie zbyt często dominuje zaś zrozumienie jedynie dla potrzeby publikowania tylko takich rozstrzygnięć, które z racji swojej doniosłości czy precedensowości mają znaczenie dla kształtowania się linii orzeczniczej, dla nauki prawa lub praktyki. Trudno taką sytuację uznać za zadowalającą mając za punkt odniesienia zasadę jawności wymiaru sprawiedliwości.

Nie ma dziś jednolitego systemu upubliczniania orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów powszechnych w internecie. W większości wypadków, do publikacji trafia jedynie pewna część zapadłych rozstrzygnięć, głównie tych uznanych za precedensowe. W tej sytuacji praktyczna jawność wymiaru sprawiedliwości w zakresie dostępu do orzeczeń musi być w głównej mierze realizowana przez obywateli w oparciu o przepisy D.i.p. oraz w oparciu o przepisy regulujące procesowanie sądów.

W odniesieniu do sądów powszechnych, jedną z przeszkód, jakie napotykają one przy realizacji obowiązku zapewnienia dostępu do swojego orzecznictwa, jest kwestia braku efektywnych narzędzi pozwalających na wyszukiwanie konkretnych orzeczeń. Sądy powszechne nie dysponują bowiem wewnętrzną bazą wszystkich swoich orzeczeń (choć według uzyskanych przez nas informacji bazy takie tworzą na własny wewnętrzny użytek niektóre sądy apelacyjne). Informatyzacja jest dopiero wdrażana. W części sądów prowadzona jest komputerowa kurenda, ale dubluje ona jedynie prowadzone w formie papierowej skorowidze. Kurenda ta, tak jak i skorowidze, zawiera tylko podstawowe informacje dotyczące sprawy, takie jak: strony, sygnatura, data rozstrzygnięcia i skrótowy opis przedmiotu sprawy. A zatem kiedy

do sądu zwraca się z wnioskiem obywatel proszący o udostępnienie orzeczeń dotyczących jakiegoś konkretnego zagadnienia, często sąd ten nie ma fizycznej możliwości odnalezienia swojego orzeczenia. W obecnym stanie, aby uzyskać dostęp do orzeczenia *de facto* niezbędna jest zatem wiedza o jego sygnaturze lub stronach, albo przynajmniej data wydania oraz jakieś dodatkowe informacje, które pozwolą na jego identyfikację.

O ile jednak brak systemu udostępniania w internecie orzeczeń zapadających przed sądami powszechnymi można usprawiedliwiać problemami natury organizacyjnej oraz liczbą wydawanych rozstrzygnięć, to nie sposób odnieść tego w odniesieniu do Sądu Najwyższego.

Wiele orzeczeń tego sądu trafia wprawdzie różnymi kanałami do wiadomości publicznej, brak jest jednak jednolitego rozwiązania systemowego, a praktyki poszczególnych Izb w tym zakresie potrafią znacznie od siebie odbiegać. Nawet na stronie internetowej Sądu Najwyższego orzeczenia są „rozrzucone” po trzech różnych „zakładkach”: Najważniejsze Bieżące Orzecznictwo, Orzeczenia (*Supremus*) oraz Biuletyny.

Biorąc pod uwagę znaczenie zapadających przed Sądem Najwyższym orzeczeń oraz możliwości techniczne jakim on dysponuje, całkiem realne byłoby publikowanie (w formie papierowej lub w internecie) wszystkich aktualnych orzeczeń oraz stopniowa publikacja orzeczeń starszych. Tym bardziej, że obecnie na użytek wewnętrzny sędziowie i pracownicy Sądu Najwyższego dysponują już wewnętrzną bazą orzecznictwa „*Omnia*”. Bazę zewnętrzną, dostępną dla wszystkich, można by więc tworzyć z wykorzystaniem już istniejącego rozwiązania.

Należy też z całą mocą podkreślić, że duża dostępność orzeczeń Sądu Najwyższego w komercyjnych bazach danych prawnych nie rozwiązuje omawianego problemu, ponieważ stanowcza większość obywateli nie posiada dostępu do tych, odpłatnych serwisów.

Na pozytywną ocenę zasługuje natomiast bez wątpienia to, że według naszych informacji w najbliższym czasie planowane są w Sądzie Najwyższym prace mające na celu poprawę tego stanu rzeczy.

Nie sposób jest formułować oceny aktualnego stanu dostępu do orzecznictwa sądowego nie poświęcając uwagi dwóm związanym z tym zagadnieniom: praktyce udostępniania orzeczeń w trybie D.i.p. oraz praktyce anonimizacji.

1.5.1. Udostępnianie w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej – doświadczenia i ocena Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Szczególnie w odniesieniu do sądów powszechnych wciąż najczęstszym sposobem uzyskania dostępu do treści danego rozstrzygnięcia jest zwrócenie się z wnioskiem w trybie D.i.p. Doświadczenia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka w zakresie pozyskiwania orzeczeń w tym trybie wskazują jednak na bardzo duże rozbieżności zachowań i postępowania personelu sądowego. W skrajnych przypadkach w ogóle nie nadaje się biegu pismom i nie kontaktuje się również z wnioskodawcą⁵¹.

Z przyczyn leżących po stronie ustawodawcy, o których była już mowa wyżej przy okazji omawiania przepisów D.i.p., niejasna pozostaje sytuacja konieczności wnoszenia opłat za udostępnianie informacji. Choć większość sądów przesyła treść swojego orzecznictwa nieodpłatnie, niektóre z nich żądają za przygotowanie i przesłanie orzeczeń opłaty w wysokości pobieranej za kserokopię dokumentów z akt sprawy wynoszącą 1 złoty za stronę. Część z nich rezygnuje z poboru opłat w przypadku złożenia odwołania od decyzji nakazującej zapłatę.

⁵¹ Na wniosek przygotowany przez Program Spraw Precedensowych Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka wysłany do 50 polskich sądów Apelacyjnych i Okręgowych w dniu 12 grudnia 2009 r. 3 z nich nie podjęły żadnych działań. Nie kontaktowały się również z wnioskodawcą

Z doświadczeń Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka wynika, że część sądów ustosunkowuje się do wniosków jedynie fragmentarycznie. Pracownicy sądu informowali np. o braku postępowań związanych z przewlekłością postępowania przygotowawczego, nieustosunkowując się do części dotyczącej przewlekłości postępowań na etapie sądowym. Niektóre z sądów, w przypadku gdy wniosek obejmował bardzo dużą liczbę orzeczeń, zdecydowało się na przesłaniu jedynie części z nich samodzielnie dokonując selekcji. Nie-wielka część z nich powiadamiała przy tym wnioskodawcę o sygnaturach podobnych orzeczeń, których nie dołącza. Część sądów do wnioskowanych orzeczeń dołączyła jednak statystyki przedstawiające ogólną liczbę i rezultat orzeczeń wydanych w danej kategorii spraw.

Dosyć częstym zjawiskiem jest również przekraczanie terminów wyznaczonych przez ustawę. Odnotować jednak należy też, powszechna praktykę polegającą na informowaniu wnioskodawcy w oficjalnym piśmie o przewidywanym terminie spełnienia jego żądania.

 RZECZPOSPOLITA POLSKA MINISTERSTWO SPRAWIEDLIWOŚCI DEPARTAMENT KADR Al. Ujazdowskie 11 00-950 WARSZAWA Skr. Pocz. 33 Centrala tel. 52 - 12 - 888	Warszawa, dnia 1.2. 2010 r.
DK-V-076-2/10	
	Pan Adam BODNAR Sekretarz Zarządu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka
<p>W związku z Państwa pismem z dnia 13 stycznia 2010 r., nr 118/2010/AB uprzejmie informuję, że żądane informacje należą do kategorii informacji przetworzonych, w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. nr 112, poz. 1198 ze zm.), których udostępnienie – co do zasady – następuje po wykazaniu, że jest to szczególnie istotne dla interesu publicznego.</p> <p>Z uwagi na to, że przedstawienie informacji określonych w Państwa piśmie wymaga analizy akt postępowań dyscyplinarnych z okresu od 17 września 2004 r. do 31 grudnia 2009 r. informuję, że nie zostanie zachowany termin z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz.U. nr 112, poz. 1198 ze zm.). Udostępnienie informacji nastąpi niezwłocznie po zgromadzeniu koniecznych danych, w możliwie najkrótszym terminie, nieprzekraczającym 1 miesiąca.</p>	
	<i>z pominięciem</i> DYREKTOR Departamentu Kadr Krzysztof Hoźdronkiewicz

Przykładowe pismo informujące o przekroczeniu ustawowego terminu na udzielenie informacji.

Sądy mają różną praktykę stosowania nośników danych. Zdecydowanie najpopularniejsze jest przesyłanie kserokopii orzeczeń. Zdarzają się jednak dokumenty przesyłane w formie elektronicznej na adres e-mail po wcześniejszej konsultacji telefonicznej z wnioskodawcą, albo zapisane na płycie CD. Sądy różnie ustosunkowują się do prośby o przesłanie orzeczeń faksem. Część z nich nie udostępnia treści orzeczeń w tej formie poprzestając na wysyłce kserokopii. Niektóre jednakże przesyłają orzeczenia za pomocą faksu, często bardzo duże objętościowo i sięgające np. 70 stron.

W części przypadków krytycznie należy oceniać komunikację poszczególnych wydziałów w sądzie. Niestety zdarzało się, że sąd kieruje do wnioskodawcy pismo informujące, że określony wydział nie jest kompetentny w konkretnego rodzaju sprawach. Nie przekazywał jednak sprawy wydziałowi właściwemu, a także nie informował wnioskodawcy o wydziale właściwym do załatwienia sprawy. Przesłał też do wiadomości wnioskującego wewnętrzne pisma sądowe.

Przykładowe pismo informujące prezesa sądu o niewłaściwości wydziału do załatwienia sprawy.

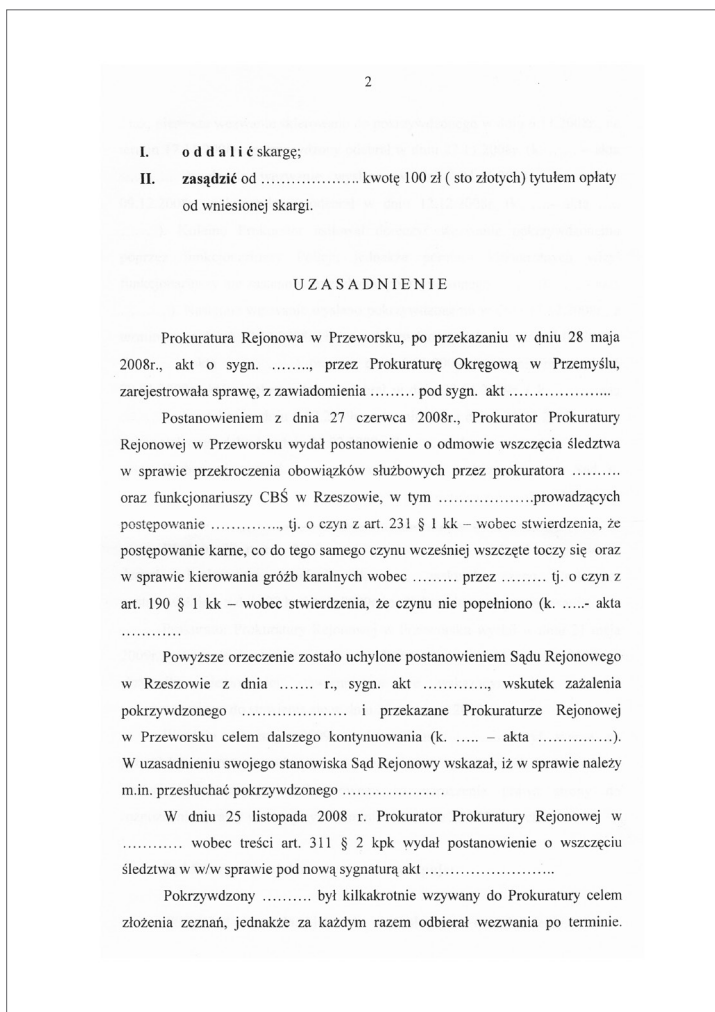
Podsumowując, pomimo obowiązującego prawodawstwa praktyka sądowa w omawianym zakresie wykazuje bardzo duże rozbieżności. Brak standaryzacji zachowań wpływa przy tym negatywnie na możliwość faktycznego korzystania przez obywateli z uprawnień oferowanych przez Dip. Być może panaceum w pewnej części mogłoby okazać się upowszechnianie i szerokie publikowanie orzecznictwa dot. dostępu do orzecznictwa.

1.5.2. Anonimizacja – doświadczenia i ocena Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Przechodząc do zagadnienia anonimizacji, w praktyce sprowadza się ona do zamazania bądź wykreślenia danych umożliwiających zidentyfikowanie stron czy innych podmiotów wymienionych w treści orzeczenia, takich jak imiona i nazwiska, nazwy własne, nazwy geograficzne itp. W obecnych realiach funkcjonowania sądownictwa anonimizacją przed publikacją orzeczeń zajmuje się bądź specjalna komórka opracowująca treść orzeczenia, bądź też sekretariaty poszczególnych sądów i wydziałów.

Rys. anonimizacja polegająca na komputerowym wymazaniu danych osobowych

Pierwsze z tych rozwiązań dotyczy przede wszystkim Sądu Najwyższego i jego Biura Studiów i Analiz. Kiedy obywatele zwracają się do Sądu Najwyższego korzystając z trybu przewidzianego w D.i.p. o udostępnienie treści orzeczenia tego sądu, wówczas pracownicy Biura Studiów i Analiz dokonują anonimizacji danego orzeczenia i przygotowują je do udostępnienia.

Z drugim z powyższych rozwiązań mamy do czynienia, kiedy personel sekretarski, który obsługuje danego sędziego (dany wydział) i który odpowiada, między innymi, za przepisywanie uzasadnień do wydanych orzeczeń, przygotowuje także „wersję” rozstrzygnięcia do publikacji wykreślając zeń dane osobowe. Tak jest na przykład w sądownictwie administracyjnym.

Niestety, według doświadczenia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, w zakresie anonimizacji pojawiają się duże problemy, a przede wszystkim brak jest pewnej pożądanej standaryzacji postępowania.

Zdarzają się ciągle przypadki udostępniania orzeczeń na podstawie D.i.p. bez dokonania anonimizacji. Duża część orzeczeń jest również anonimizowana nieskutecznie. Na przykład zdarza się, że pomimo powzięcia pewnych działań mających na celu usunięcia danych osobowych, ze względu na zastosowaną technikę możliwe jest ich odczytanie. Niektóre z uzyskanych orzeczeń były anonimizowane w sposób umożliwiający odwrócenie procesu i usunięcia przeszkód w poznaniu dokładnych danych osobowych. Bardzo często anonimizacja, choć skuteczna, to wykonywana jest niestarannie, a uzyskane w rezultacie takich zabiegów dokumenty nie mogą uchodzić za licujące z powagą sądu.

Sygn. akt IV S 9/09

Postanowienie

Dnia 2 września 2009 r.

Sąd Okręgowy w Krakowie Wydział IV Karny Odwoławczy w składzie:

Przewodniczący: SSO Ireneusz Bieniek [REDAKTED]
 Sędziowie SSO Andrzej Almert (spraw.)
 SSR (del.) Tomasz Tokarski
 Protokolant: prot. Justyna Machulak

przy udziale Prokuratora Prokuratury Okręgowej Małgorzaty Cisło
 po rozpoznaniu w sprawie z wniosku [REDAKTED] kierowanie gróźb
 karalnych, tj. o przestępstwo z art. 190 § 1 k.k.
 na skutek skargi [REDAKTED] na naruszenie prawa strony do rozpoznania
 sprawy w postępowaniu przygotowawczym nadzorowanym przez prokuratora
 sygn. akt I Ds. 1010/08 bez nieuzasadnionej zwłoki
 na podstawie art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na
 naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu
 przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i
 postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki [REDAKTED]

postanawia

1. uwzględnić skargę i uznać, iż w postępowaniu którego dotyczy nastąpiła
 przewlekłość postępowania;
2. zlecić Prokuratorowi nadzorującemu postępowanie przygotowawcze
 zintensyfikowanie czynności zmierzających do ustalenia miejsca pobytu,

1

9

z chwilą usunięcia powyższych braków „postępowanie w sprawie zostanie
 podjęte” (k. 1217).

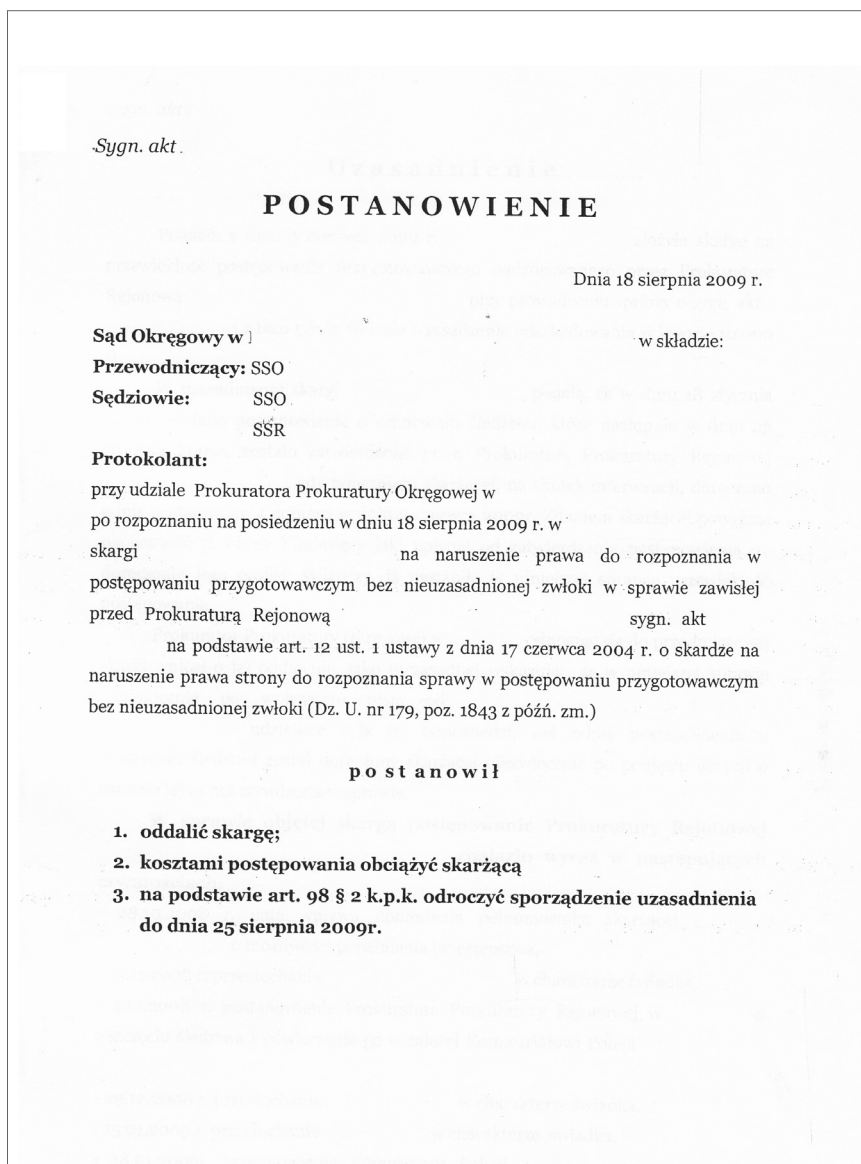
W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Skarga [REDAKTED] jest oczywiście zasadna i jako taka
 zasługuje na uwzględnienie. Kontrolna analiza akt postępowania w sprawie
 przeciwko [REDAKTED] daje bowiem
 podstawę do stwierdzenia, że w toku postępowania przygotowawczego
 prowadzonego / nadzorowanego przez Prokuraturę Rejonową w Koszalinie
 istotnie doszło do poważnych uchybień w zakresie sprawności tego
 postępowania, w tym zwłaszcza w zakresie koncentracji materiału
 dowodowego, intensywności podejmowanych czynności i przestrzegania
 instytucji oraz ustawowych terminów procesowych. Przykładowo: w okresie od
 14 czerwca do 28 grudnia 2005r., zatem w okresie ponad 6 miesięcy
 ograniczono się praktycznie jedynie do przesłuchania 8 świadków, wystąpienia
 z wnioskami o pomoc prawną i zażądania oryginałów dokumentacji
 pożyczkowej. Dalej: w dniu 12 stycznia 2005r. wpłynęło zażalenie
 [REDAKTED] na postanowienie o umorzeniu. Zostało rozpatrzone dopiero w
 dniu 17 marca 2005r. Podobnie z zażaleniem na postanowienie z dnia 29
 września 2006r. o zawieszeniu postępowania. Wpłynęło 9 października 2006r.
 (k. 625). Przyjęte zostało dopiero 5 stycznia 2007r. (k. 627). W takim układzie
 już tylko z tych powodów oczywistym jest, iż w sprawie doszło do
 przewlekłości postępowania w takim rozumieniu, w jakim określa to art. 2
 ustawy z dnia 17 czerwca 2004r. o skardze na naruszenie praw strony do
 rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub
 nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej
 zwłoki (Dz. U. 2004 Nr 179, poz. 1843 ze zm.). Przypomnieć w tym miejscu zaś
 należy, iż zgodnie z art. 2 ust. 1 przywołanej wyżej ustawy strona może wnieść

3

Flamaster przebijający na drugą stronę kartki znacznie utrudnia korzystanie z orzeczenia.

Pomimo dosyć dużej precyzji, jaką wykazał się ustawodawca kreśląc granice pojęcia danych osobowych, wydaje się że pracownicy niektórych sądów ciągle mają problemy z dookreśleniem jego zakresu. Część sytuacji spowodowana jest prawdopodobnie nieostrożnym działaniem albo brakiem odpowiedniej wiedzy. Zdarzają się orzeczenia, z których treści usunięto nie tylko dane osobowe osób, których dotyczy sprawa, ale ponadto nazwiska sędziów i protokolanta, nazwę sądu i sygnaturę akt sprawy, a nawet sygnatury akt orzeczeń Sądu Najwyższego na które powoływano się w uzasadnieniu wyroku.

Brak sygnatury akt sprawy, informacji o nazwiskach sędziów i protokolanta a nawet miejscowości, w której znajduje się sąd.

Należy jednak podkreślić, że w większości przypadków orzeczenia są anonimizowane prawidłowo pod względem treści. Dużo do życzenia pozostawia głównie technika i estetyka stosowanych rozwiązań. Do rzadkości nie należą orzeczenia anonimizowane za pomocą korektora, przykładania kawałków papieru podczas wykonywania kserokopii, markera prześwitującego na drugą stronę kartki, co znacznie obniża czytelność orzeczenia.

2. Rozwiązania w zakresie dostępności orzecznictwa przyjęte przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strassburgu oraz kilka wybranych krajów

2.1. Publiczna dostępność orzecznictwa sądowego w świetle judykatury Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu

Przedstawioną wyżej sytuację w Polsce co do dostępu do orzeczeń sądowych warto jest porównać z perspektywy rozstrzygnięć oraz praktyki w tym zakresie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka („Trybunał”).

W judykaturze Trybunału, już od pewnego czasu odnaleźć można ujęcie problematyki wolności słowa, które obejmuje swoim zakresem także ochronę źródeł informacji, w tym kwestię publicznej dostępności orzecznictwa i dokumentów sądowych.

Począwszy od wyroku w sprawie: *Goodwin przeciwko Wielkiej Brytanii*⁵² Trybunał konsekwentnie podtrzymuje, że dla pełnej realizacji wolności słowa, konieczne jest wypełnienie pozytywnych obowiązków państwa wynikających z treści art. 10 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Jego zdaniem brak nieuzasadnionej cenzury jest jedynie warunkiem koniecznym, lecz nie wystarczającym dla realizacji pełni praw, szczególną zaś uwagę należy poświęcić ochronie źródeł pozyskiwania informacji. „*Prawo do swobody wypowiedzi, chronione przez art. 10 Konwencji, zawierający prawo do otrzymywania i przekazywania informacji wymaga więc, aby decyzje...[ograniczające ochronę źródeł pozyskiwania informacji]... były ograniczone do wyjątkowych okoliczności, w których wchodzi w grę ważny interes publiczny lub jednostki*⁵³”.

Zdaniem Trybunału, ujętym w treści orzeczenia w sprawie: *Tolstoy Miloslavski przeciwko Wielkiej Brytanii*⁵⁴, przepisy nakładające ograniczenia w zakresie dostępu do informacji muszą być na tyle precyzyjne, aby umożliwić osobom zainteresowanym określenie konsekwencji swojego działania po uzyskaniu porady prawnej. Prawo przyznające organom państwa swobodę decyzji co do dostępu do informacji, spełnia ten warunek jeżeli zakres tej swobody i sposób z niej korzystania są dostatecznie jasno określone, z uwzględnieniem uprawnionego celu wchodzącego w grę oraz dają jednostce adekwatną ochronę przed arbitralną ingerencją ze strony organów państwa. Sędziowie strasburscy z całą stanowczością podkreślają przy tym, że ochrona źródeł informacji jest podstawowym warunkiem wolności prasy i elementem niezbędnym sprawnemu przebiegowi publicznej dyskusji.

Wydaje się, że jednym ze źródeł informacji dla obywateli, prasy i innych instytucji sprawujących społeczną kontrolę nad działalnością organów państwa może być orzecznictwo i dokumenty sądowe. W sprawie: „*TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT*” przeciwko Węgrom⁵⁵ Europejski Trybunał Praw Człowieka odniósł się do kwestii dostępu do akt sądowych w sprawach dotyczących ważnych spraw społecznych. Trybunał podkreślił, że prawo do wolności wyrażania opinii, które „...*chroni nie tylko publikujących informacji, ale również podmioty ich poszukujące*”, obejmuje nie tylko zakaz cenzury, ale również prawo do pozyskiwania informacji⁵⁶. Prawo krajowe ani jego zastosowanie nie mogą doprowadzić do arbitralnej i nieuzasadnionej odmowy dostępu do dokumentów dotyczących ważnych spraw publicznych i skutkować tym samym zaistnieniem pośredniej cenzury, wstrzymując dostęp prasy i przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego do dokumentów związanych ze sprawami sądowymi, w szczególności, gdy dotyczą one publicznej polityki państwa⁵⁷. Trybu-

52 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 27 marca 1996, nr 17488/90

53 W przedmiotowej sprawie chodziło o ochronę tożsamości osoby, będącej źródłem informacji dla dziennikarza

54 Wyrok z dnia 13 lipca 1995 r., skarga nr 8/1994/455/536

55 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 16 kwietnia 2009 roku w sprawie: *TÁRSASÁG A SZABADSÁGJOGOKÉRT* przeciwko Węgrom, nr 37374/05

56 Podobnie: wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka: z dnia 26 listopada 1991 r. w sprawie *Observer i Guardian przeciwko Wielkiej Brytanii*; oraz z dnia 25 czerwca 1992 r. w sprawie: *Thorgeir Thorgeirson przeciwko Islandii*, skarga nr 13778/88; a także z dnia 20 maja 1999 r., w sprawie: *Blaðet Tromsø i Stensaas przeciwko Norwegii*, skarga nr 21980/93 oraz z dnia 23 września 1994 roku w sprawie: *Jersild przeciwko Danii*, skarga nr 15890/89

57 W przedmiotowej sprawie chodziło o nowelizację kodeksu karnego dotyczącą walki z handlem narkotykami

nał stale podkreśla przy tym niezbędność dobrego poinformowania opinii publicznej dla rzetelnej debaty społecznej. Gromadzenie danych jest nieodzownym etapem jej rozwoju i podlega równie silnej ochronie na gruncie Konwencji, jako element niezbędny dla prawidłowego przebiegu debaty publicznej⁵⁸.

W sprawie *Kenedi przeciwko Węgrom*⁵⁹ Trybunał orzekł, że można naruszyć prawo do wolności słowa poprzez brak skutecznej egzekucji wyroku nakazującego udzielenie dostępu do dokumentów urzędowych. Skarżący w tym postępowaniu prowadził badania naukowe mające na celu przygotowanie publikacji dotyczące komunistycznych służb specjalnych. Na tle tej sprawy Trybunał zajął stanowisko, że „...dostęp do oryginałów dokumentów źródłowych na potrzeby badań historycznych stanowi przejaw prawa skarżącego do wolności ekspresji”.

Dostęp do orzecznictwa sądów krajowych ma także spore znaczenie z punktu widzenia przygotowywania skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Skarżący ma bowiem obowiązek wyczerpania dostępnych, skutecznych krajowych środków odwoławczych, skuteczność środka odwoławczego jest natomiast badana na podstawie orzecznictwa krajowych organów wymiaru sprawiedliwości. Znajomość linii orzeczniczej sądów krajowych przez skarżącego i wykorzystanie tej wiedzy przy sporządzaniu skargi, w znacznym stopniu racjonalizuje zatem i przyspiesza postępowanie przed Trybunałem, a w niektórych wypadkach może nawet przesądzić o wyniku postępowania. Ponadto, pomimo, że skarga do Trybunału ma charakter subsydiarny, jak stwierdził Trybunał m.in. w sprawie: *Rudzińska przeciwko Polsce*⁶⁰, skarżący musi być zwolniony z wymogu wykorzystywania wszystkich krajowych środków odwoławczych w sytuacji, gdy na podstawie ugruntowanego orzecznictwa sądowego można założyć, że jego działania wydają się być skazane na niepowodzenie. Pogląd ten znajduje potwierdzenie w długoletniej linii orzeczniczej Trybunału⁶¹. Ukazuje on, że dostęp do orzecznictwa krajowego jest niezwykle istotny także z punktu widzenia realizacji przysługującego obywatelom mocą Konwencji prawa do wystąpienia ze skargą do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Egzemplifikacją powyższego stanowiska jest również orzeczenie Trybunału dotyczące sprawy *Szott-Medyńska*⁶² przeciwko Polsce. Stał on tam na stanowisku, że skarga konstytucyjna, przy modelu obowiązującym w Polsce, nie jest środkiem koniecznym do wyczerpania przed złożeniem skargi do ETPCz. Znajomość orzecznictwa sądowego i powoływanie się na nie w treści skargi do ETPCz może mieć zatem kluczowe znaczenie dla jej powodzenia, a przede wszystkim dla przyspieszenia procesu przywracania sytuacji do stanu zgodnego z Konwencją.

2.2. Praktyczne aspekty dostępu do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Warto również odwołać się do samej praktyki Trybunału w zakresie dostępu do zapadłych przed nim rozstrzygnięć. Na jego stronach internetowych odnaleźć można bazę orzecznictwa HUDOC⁶³ zawierającą komplet wszystkich jego orzeczeń, decyzji, raportów, rezolucji, komunikatów prasowych i opinii. Bardzo przydatnym narzędziem okazuje się wyszukiwarka pozwalająca na segregację rezultatów w 3 stopniowej skali istotności orzeczenia, mierzonej znaczeniem wyroku lub decyzji dla rozwoju case-law. System umożliwia wyszukiwanie posługując się kryterium słów kluczowych, dat wydania orzeczenia (w tym definiując okres od – do, to jest pomiędzy określonymi datami), państwa przeciwko któremu zapadł wyrok, nazwy orzeczenia (nazwiska skarżącego), numeru skargi, numeru orzeczenia, lub artykułu konwencji, którego dotyczył wyrok. Tak szerokie możliwości zdefiniowania potrzeb szukającego sprawiają, że system Trybunału może stanowić efektywne narzędzie pracy skarżących. Wyjątkowo przydatną funkcją okazuje się możliwość wyszukiwania komunikatów prasowych dotyczących spraw toczących się przed Trybunałem. Pozwalają one na zapoznanie się z problematyką orzeczenia, w czasie stanowiącym ułamek okresu potrzebnego na przeanalizowanie wyroków. Baza orzeczeń dostępna jest w językach oficjalnych Trybunału – angielskim i francuskim, choć niektóre jej elementy publikowane są tylko w jednym z nich.

58 Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 25 kwietnia 2006 r., *Dammann przeciwko Szwajcarii*, nr 37374/05

59 Wyrok z dnia 26 maja 2009 r., nr 31475/05

60 Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 7 września 1999 r., w sprawie nr 45223/99

61 Tak m.in. w decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 5 grudnia 1982 r. w sprawie: *Guchez przeciwko Belgii* nr 10027/82

62 Decyzja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 9 października 2003 r., w sprawie nr 47414/99

63 <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/HUDOC/HUDOC+database>

Na stronie internetowej Trybunału odnaleźć można także objaśnienia interpretacji określonych praw zawartych w konwencji na gruncie orzecznictwa z obfitym powołaniem orzeczeń, pozwalających na dokładną analizę rozumowania zawartą w wypowiedziach Trybunału. Dodatkowo istnieje możliwość przeglądania zestawienia kompletu orzecznictwa z określonych lat z powołaniem na artykuły, które były przedmiotem rozpoznania z zaznaczeniem wymowy orzeczenia Trybunału (naruszenie Konwencji lub jego brak). Ostatnie zestawienie opiewało jednakże na rok 2005. Na stronie można także znaleźć miesięczne zestawienia spraw, które badał Trybunał. Pogrupowane zgodnie z merytoryczną zawartością według artykułów Konwencji stanowią cenne sprawozdanie z aktywności Trybunału i obejmują zarówno wyroki, decyzje o dopuszczalności lub niedopuszczalności, jak i komunikacje.

O dokładnej dacie publikacji Kancelaria Trybunału powiadamia też z odpowiednim wyprzedzeniem strony. Wszystko to w praktyce potwierdza, jak dużą wagę Trybunał przypisuje publikacji i szerokiemu dostępowi do orzecznictwa.

2.3. Dostępność orzecznictwa sądowego w Stanach Zjednoczonych

Dla lepszego pokazania alternatyw wobec aktualnego polskiego systemu dostępu do orzeczeń sądowych duże znaczenie może mieć również zapoznanie się z sytuacją w Stanach Zjednoczonych.

Zarówno piśmiennictwo naukowe, jak i judykatura amerykańska poświęcają wiele uwagi dostępowi, nie tylko do orzeczeń sądowych, ale dostępności akt sądowych w ogóle. Uważa się tam, że pełny dostęp do akt sądowych od momentu wkroczenia na drogę sądową jest absolutnie niezbędny dla realizacji zasady państwa prawa⁶⁴. Powszechna dostępność akt sądowych dla publiczności, znajduje swoje oparcie zarówno w treści pierwszej poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych, jak i w ugruntowanym orzecznictwie sądowym⁶⁵.

Na podstawie pierwszej poprawki dostęp do wszelkich akt sądowych przysługuje szeroko rozumianej prasie. Podobnie jak w przypadku orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dostęp do akt urzędowych dokumentów będących wynikiem postępowania sądowego widziany jest z perspektywy realizacji prawa do wolności ekspresji. Dostęp prasy i innych podmiotów biorących udział w debacie publicznej do informacji o działaniu organów władzy publicznej chroniony jest więc jako element niezbędny realizacji pełni praw społecznych, które polegają na możliwości swobodnej wymiany poglądów. Jej podstawą jest zaś wiedza o sprawach publicznych. W refleksjach nad prawem konstytucyjnym podkreśla się, że pierwsza poprawka została ustanowiona w celu, wykluczenia generalnie formułowanych norm, które zawężyłyby zakres swobód obywatelskich i ograniczały możliwość swobodnego podejmowania decyzji, poprzez redukcję ich racjonalności spowodowaną zmniejszeniem zasobu informacji.

Na gruncie orzecznictwa przebija się natomiast założenie, że dostęp do akt sądowych pozwala na bieżące kontrolowanie sposobu funkcjonowania instytucji publicznych przez ogół obywateli. Pogląd ten wydaje się również znajdować odzwierciedlenie w postaci treści regulaminów poszczególnych sądów⁶⁶. Realizacja kontroli społecznej jest przy tym możliwa m.in. dzięki szerokiemu zakresowi tego prawa, obejmującemu „...wszystkie sądowe akta i dokumenty”⁶⁷.

„Wstrzymanie przez sąd upublicznienia dostępu do akt, czy to wbrew treści pierwszej poprawki, czy orzecznictwa, może nastąpić jedynie wyjątkowych okolicznościach”⁶⁸. Znajdować musi przy tym silne podstawy ak-

64 J.D.K Oaks, Public Acces to Court Records, Corpus Juris Secundum, June 2007

65 Ibidem

66 Karl Oaks, Public Acces to Records, Corpus Juris Secundum, Czerwiec 2009

67 Sprawa Nixon przeciwko Warner Commnications, Inc.

68 Sprawa Stone przeciwko University of Meryland Medical System Corp.

sjologiczne i oparcie w materii tak ważnej jak konieczność ochrony osoby trzecią przed utratą zdrowia⁶⁹, konieczność utrzymania znaczenia dowodów i jedności śledztwa⁷⁰, konieczność związana z zagwarantowaniem prawa do rzetelnego procesu⁷¹.

Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych wielokrotnie interweniował w sprawach dotyczących dostępu do akt sądowych eliminując błędne podstawy odmowy dostępu do nich i podkreślając konieczność preasumpcji na korzyść dostępu do akt sądowych⁷². Wśród odrzuconych przez niego przesłanek, potencjalnie eliminujących upublicznienie akt, wymienić można wymieni między innymi brak akceptacji strony postępowania⁷³, potencjalna utrata reputacji zawodowej przez uczestników postępowania oraz związana z tym utrata dochodów⁷⁴, szybkość postępowania i sprawność działania sądu⁷⁵, obawa przed zdyskredytowaniem i zawstyżeniem uczestników postępowania lub wyrządzenia im emocjonalnej szkody.

Zakres prawa zastrzeżenia dostępu do dokumentów kształtuje się przy tym różnie, w zależności od źródła prawa do nich dostępu. Sąd jest zatem zobligowany do zbadania w pierwszej kolejności podstawy, z której potencjalnie korzystać mogą podmioty, dla każdego z dokumentów znajdujących się w aktach. Tylko wtedy może podjąć decyzję adekwatną do stanu faktycznego⁷⁶, bowiem *„...prawo dostępu do akt zależy od konkretnej sprawy jak i charakteru dokumentów, do których dostępu domaga się podmiot.”*⁷⁷

Podejmując kroki zmierzające do wyłączenia określonych dokumentów spod publicznej dostępności sąd zobligowany jest do publicznego powiadomienia o przesłankach potencjalnego utajnienia dokumentów, dając tym samym szansę do przedstawienia kontrargumentów podmiotom potencjalnie zainteresowanym w poznaniu ich treści. Musi przy tym upewnić się, że nie istnieją inne, mniej restrykcyjne, a również skuteczne środki ochrony interesów, które potencjalnie mogą stanowić podstawę utajnienia akt⁷⁸.

Podjętą decyzję sąd zobligowany jest uzasadnić, przedstawiając motywy, którymi kierował się przy jej powzięciu, relewantne dla sprawy ustalenia stanu faktycznego które poczynił oraz powody, dla których zmuszony był odrzucić rozwiązania alternatywne. Procedura taka uzasadniana jest koniecznością wyeliminowania pochopnego podejmowania decyzji o zamknięciu dostępu akt oraz zmniejszeniu prawdopodobieństwa obalenia postanowienia w postępowaniu odwoławczym. Zgodnie z doktryną, pod rządami pierwszej poprawki *„ograniczenia musi być efektem przeważającego interesu rządu i być ściśle dopasowane do interesu, który chroni”*⁷⁹.

2.4. Praktyczne aspekty dostępu do orzecznictwa w amerykańskim systemie prawnym

To jednakże, co stanowi o sile systemu amerykańskiego, to dostępność orzecznictwa sądowego w formie elektronicznej. Sądownictwo amerykańskie zorganizowało informatyczny system *PACER* umożliwiający dostęp do dokumentów związanych z postępowaniem sądowym. Przedmiotowy zakres systemu obejmuje dokumenty znajdujące się w sądach federalnych. Każdy z nich dysponuje przy tym swoją bazą akt sądowych, którą udostępni systemowi *PACER*. System ten jest programem państwowych zarządzanym przez Radę Sądownictwa.

69 Sprawa Barran przeciwko Florida Freedom Newspapers, Inc.

70 Sprawa Phoenix Newspapers Inc przeciwko Sądowi Najwyższemu hrabstwa Maricopa

71 Sprawa Stany Zjednoczone przeciwko Edwards oraz Mokhiber przeciwko Davis

72 Sprawa K. Oaks, Public Access to Records, Corpus Iuris Secundum, Czerwiec 2009

73 Sprawa Goldberg przeciwko Johnson

74 Sprawa Shenandoah Pub. House przeciwko Fanning

75 Sprawa Copley Press Inc. przeciwko Sądowi Najwyższemu

76 Stone I

77 Sprawa Phoenix Newspapers Inc przeciwko Sądowi Najwyższemu hrabstwa Maricopa

78 sprawa Baltimore Sun Co. przeciwko Colbert

79 sprawa Bank of America Nat. Trust and Sav. Ass'n przeciwko Hotel Rittenhouse Associates

Choć nie jest on przedsięwzięciem komercyjnym za udostępnienie zasobów pobierana jest opłata w wysokości 80 centów za stronę dokumentów uzyskanych w wyniku wyszukiwania. Kwota zgodnie z taką stawką jest jednak naliczana jedynie do wysokości 2.85 USD. Jeżeli objętość dokumentu generowałaby wyższą stawkę pozostała część udostępniana nieodpłatnie.

Zauważając bardzo znaczącą rolę jaką do odegrania ma w Stanach Zjednoczonych dostęp do orzecznictwa sądowego, regulamin systemu przewiduje możliwość zwolnienia zainteresowanego od opłat związanych z korzystaniem z systemu. Jeśli podmiot zostanie więc zwolniony od kosztów sądowych, może wystąpić do administratora z wnioskiem o zwolnienie od opłat. Samo zwolnienie od kosztów sądowych nie jest jednak skuteczne względem administratora. Żeby tak było konieczne jest jeszcze przygotowanie uzasadnienia, które zostanie uznane za przekonywujące przez administratora systemu.

Warto zaznaczyć, że system *PACER* nie jest traktowany jako oficjalny rejestr wyroków. Nie można zatem na jego podstawie świadczyć o niekaralności lub karalności określonych osób, dowodzić istnienia orzeczenia etc. W takich przypadkach należy dodatkowo uzyskać urzędowe potwierdzenie z oficjalnych baz danych.

Dane zawarte w systemie *PACER* są czasem niekompletne. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest chęć ochrony prywatności osób biorących udział w postępowaniu bądź inny ważny interes stron lub państwowy. Nie oznacza to jednak zawsze całkowitego usunięcia wszystkich informacji o określonej sprawie. Często wystarczy jedynie usunięcie części danych, co już w wystarczającym stopniu chroni dobra.

Większość sądów posiada własne, publicznie i nieodpłatnie dostępne bazy danych. W większości przypadków do odnalezienia danego orzeczenia konieczna jest jednak znajomość stron postępowania. Nie jest przy tym zazwyczaj możliwe wyszukiwanie orzeczeń w oparciu o kryterium określonej problematyki czy hasła.

2.5. Praktyczne aspekty dostępu do orzecznictwa w Niemczech

2.5.1. Niemiecki Federalny Sąd Najwyższy

Niemiecki Federalny Sąd Najwyższy (BGH) udostępnił na swojej stronie internetowej całość swojego orzecznictwa powstałego po 1 stycznia 2000 roku. Starsze orzeczenia są dostępne za opłatą po złożeniu pisemnego wniosku do odpowiedniego działu BGH. Do dyspozycji przekazano również przynależne orzeczeniom akta. Orzeczenia, pod warunkiem wykorzystywania ich w celach prywatnych, są udostępnione bezpłatnie. Ponadto do dyspozycji przekazano zbiór skarg dotyczących kosztów będących obecnie rozpatrywanych oraz z ostatnich 6 miesięcy. Strona zawiera zakładkę szybkiego dostępu, która umożliwia zainteresowanych wybór pomiędzy orzeczeniami a skargami w sprawach kosztów. Orzeczenia są pogrupowane w rubryki. Najpierw aktualne orzeczenia, następnie data dodania do bazy danych, rok i dzień wydania orzeczenia. Kryteria sortowania mogą zostać zmienione na wg senatu (BGH składa się z senatów), daty lub sygnatury akt. Rubryka aktualnych orzeczeń jest dostępna również w formacie RSS. Skargi w sprawach kosztów są pogrupowane wg tego, czy już zostały załatwione czy jeszcze nie. Po kliknięciu w odpowiednie orzeczenie zainteresowany otrzymuje je w formacie pdf. Ponadto w przypadku ważniejszych orzeczeń możliwe jest ściągnięcie informacji prasowej, która została do niego sporządzona. Istnieje możliwość wydrukowania orzeczeń prosto ze strony internetowej. Ponadto na stronie internetowej publikowany jest przegląd oczekiwanych postępowań oraz decyzji wraz z sygnaturami akt. Strona posiada trzy wersje językowe: angielską, niemiecką i francuską.

2.5.2. Federalny Trybunał Konstytucyjny

Federalny Trybunał Konstytucyjny (BVerfG) za pośrednictwem wyszukiwarki na oficjalnej stronie internetowej⁸⁰ umożliwia przeglądanie pełnej treści orzeczeń w zanonimizowanej formie wydanych po 1 stycznia

80 www.bundesverfassungsgericht.de

1998 roku. Są to dokumenty urzędowe. Są one dostępne również w formacie RRS. Orzeczenia są także publikowane w formie drukowanej.

Wyszukiwanie orzeczeń poprzez wyszukiwarkę znajdującą się na stronie może odbywać się według kryterium: tekstu, szukania tematycznego, sygnatury, daty. Ponadto możliwe jest kliknięcie na rok oraz miesiąc, w którym wydano orzeczenie, bez znajomości daty dziennej. Na stronie bezzwłocznie pokazują się aktualnie wydane orzeczenia. Orzeczenia otwierają się na stronie, ich wydrukowanie jest możliwe dopiero po przekopiowaniu tekstu do programu typu edytor tekstu. Orzeczenia są anonimizowane jeżeli chodzi o skarżących, nie zaś ich pełnomocników. Strona ma angielską i niemiecką wersję językową.

2.5.3. Wyższe sądy krajowe

Każdy niemiecki land posiada własny sąd najwyższy (Oberlandesgericht; w Berlinie – Kammergericht). Landy Berlin oraz Brandenburgia udostępniły orzeczenia sądów najwyższych na wspólnej stronie internetowej. Do dyspozycji oddano także orzeczenia innych sądów, w tym pracy, finansów, administracyjnego i konstytucyjnego. Dotyczy to zarówno sądów okręgowych (Landgericht), jak i rejonowych (Amtsgericht) z każdego rejonu sądowego Berlina i Brandenburgii. Udostępnione zostały orzeczenia wydane po 1 stycznia 2007 roku. Podobnie rzecz ma się choćby z hanzeatyckim sądem najwyższym w Hamburgu. Z kolei strona internetowa sądu najwyższego w Monachium odsyła jedynie do prywatnych portali, które są jedynie częściowo bezpłatne. Wymienione strony są dostępne w przeważającej mierze jedynie w języku niemieckim.

2.5.4. Prywatne bazy danych

W Niemczech działają dwie komercyjne bazy danych www.jurisonline.de oraz www.beck-online.de. Korzystanie z nich jest odpłatne. Jednakże po wyrobieniu karty czytelnika (nieodpłatnie dla studentów, odpłatnie dla pozostałych użytkowników) można z nich korzystać za darmo dzięki udostępnianiu przez biblioteki uniwersyteckie. Dodatkowo, bazy te są w posiadaniu pełnego zbioru orzeczeń Niemiecki Federalny Sąd Najwyższy oraz Federalnego Trybunału Konstytucyjnego. W większości z nich można również odnaleźć książkowe wydawnictwa publikujące orzeczenia wyższych sądów krajowych oraz sądów krajowych.

2.5.5. Bezpośredni dostęp do orzeczeń sądowych

Pomimo szerokiego dostępu za pomocą narzędzi internetowych nadal istnieje także możliwość zwracania się bezpośrednio do sądów o udostępnienie orzeczeń w trybie dostępu do informacji publicznej. Podobnie jak w uregulowaniach polskich nie jest przy tym konieczne uzasadnianie wniosku czy posiadanie interesu prawnego. Dostęp do orzecznictwa w tym trybie wiąże się jednak z koniecznością uiszczenia opłaty w przeciętnej wysokości ok. 10 euro.

2.6. Dostępność orzecznictwa sądowego w Rosji

Na szczególną uwagę zasługuje sytuacja w Federacji Rosyjskiej. 1 lipca bieżącego roku weszła tam w życie nowa ustawa implementująca nowatorskie rozwiązania w zakresie jawności wymiaru sprawiedliwości. Zdecydowano się tam na uregulowanie dostępu do informacji o aktywności sądów na drodze odrębnej ustawy⁸¹. Ustawa ta ma zaskutkować ułatwieniem społecznej kontroli nad działalnością sądów.

Rozdział pierwszy rosyjskiej ustawy o dostępie do informacji o działalności sądów ustanawia fundamentalne zasady dostępu do informacji i definiuje je jako:

⁸¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2008 r. o dostępie do informacji o działalności sądów, nr 262-FZ – tłumaczenie ustawy można odnaleźć w gazecie Rossijskaya Gazeta nr 265 z 26 grudnia 2009r.

1. otwartość i dostępność do informacji o aktywności sądów za wyjątkami określonymi przez prawo rangi federalnej;
2. dokładność informacji i ich niezwłoczną publikację lub ujawnienie;
3. wolność poszukiwania i otrzymania oraz rozpowszechniania informacji uzyskanych legalnie;
4. dbałość o prawa obywateli do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, czci i dobrego imienia, a także reputacji jako przedsiębiorcy oraz innych prawnie chronionych interesów;
5. nie utrudnianie postępowań sądowych poprzez publikowanie informacji o aktywności sądów.

2.6.1. Podmioty zobowiązane do udzielania informacji

Przepis art. 9 rosyjskiej ustawy o dostępie do informacji o działalności sądów definiuje grono podmiotów zobowiązanych do zapewniania, w ramach swoich kompetencji, informacji o działalności sądów. Są to sądy, resort sprawiedliwości, jednostki podległe resortowi sprawiedliwości oraz samorząd sędziowski. Wszystkie te podmioty zostały również zobowiązane do stworzenia wydziałów informacyjnych zajmujących się organizacją udzielania informacji o działalności sądów na podstawie wewnętrznych regulaminów. Powinny one przy tym uwzględniać reguły wykreowane przez prawo federalne, prawo miejscowe oraz w granicach ich mocy przez Sąd Najwyższy, Sąd Konstytucyjny, Najwyższy Sąd Arbitrażowy oraz resort sprawiedliwości.

2.6.2. Sposoby upowszechniania informacji o działalności sądów

Przepis art. 6 rosyjskiej ustawy o dostępie do informacji o działalności sądów określa środki za pomocą, których udostępnia się informacje. Są to:

1. udział w rozprawach w charakterze publiczności osób fizycznych oraz reprezentantów osób prawnych, stowarzyszeń, przedstawicieli władz państwowych i lokalnych.
2. publikacja informacji w środkach masowego przekazu
3. zamieszczanie informacji w internecie
4. zamieszczanie informacji w siedzibie sądu i innych instytucji wymiaru sprawiedliwości
5. przeglądanie przez zainteresowane osoby informacji zgromadzonych w archiwach sądowych
6. bezpośrednie udzielanie informacji na indywidualne żądanie

Informacje mogą być udzielane w formie ustnej lub pisemnej, włączając dokumenty w formie elektronicznej. Co do zasady forma udzielenia informacji powinna być ona wybrana przez wnioskodawcę. Jeżeli jest to niemożliwe powinna być udzielona w formie zgodnej z procedurami obowiązującymi w instytucji, która informacji udziela. W tym zakresie ustawodawca odsyła do regulacji na poziomie federalnym, prawa miejscowego oraz regulaminów sądów. Zaznacza się jednak, że informacja udzielana ustnie powinna być przekazywana co do zasady na bezpośrednich spotkaniach, lecz możliwe jest również jej informacji telefonicznie.

Ustawa zobowiązuje do ujawniania i upowszechniania bardzo szerokiego zakresu informacji dotyczących podstaw funkcjonowania sądu, składu sądu, instrukcji dla sędziów dot. postępowania przed organami sądowymi, obiegu dokumentów sądowych i wielu innych.

Ze względu na ograniczoną tematykę raportu poniżej przedstawione zostaną jedynie zagadnienia odnoszące się do publikowania orzeczeń.

2.6.3. Udzielanie informacji za pośrednictwem internetu

Rosyjska ustawa o dostępie do informacji o działalności sądów dużo miejsca poświęca na uregulowanie kwestii upubliczniania informacji za pośrednictwem internetu. Nakazuje ona sądom, resortowi sprawiedliwości oraz podległym mu jednostkom organizacyjnym stworzenie witryn internetowych w celu zamieszczanie informacji o aktywności sądów. Na każdej z nich powinien znaleźć adres e-mail za pośrednictwem, którego będzie można zwracać się z żądaniem udzielenia informacji. W razie gdyby sąd nie mógł stworzyć

witryny lub nie był w stanie zmieścić informacji, to powinna być ona umieszczona na stronie departamentu sprawiedliwości lokalnej władzy.

W celu zapewnienia skutecznej realizacji prawa do informacji w siedzibach sądów, władz lokalnych, bibliotek publicznych oraz innych miejscach publicznie dostępnych możliwe jest stworzenie punktów dostępu do internetu. Ustawa nakazuje również zapewnienie środków technicznych umożliwiających realizację ich postanowień oraz przeznaczenie na ten cel niezbędnych zasobów finansowych. Brak jednak bardziej precyzyjnych przepisów regulujących tę materię.

2.6.4. Zakres informacji udzielanych za pośrednictwem internetu

Zakres informacji udzielanych na podstawie ustawy jest bardzo szeroki. Z punktu widzenia niniejszego opracowania istotne jednak jest nakaz zamieszczenia następujących danych:

1. szczegóły dotyczące spraw sądowych tj. sygnatury spraw, przedmiot spraw, stan spraw wraz z informacją o decyzjach i orzeczeniach wydanych w sprawie (np. czas i miejsce posiedzenia, odroczenia, zawieszenie, wstrzymanie, ugoda lub inne);
2. teksty orzeczeń zapadłych w sprawie, informacje dotyczące apelacji oraz jej wyników, a także miejsca publikacji orzeczeń;
3. wyjaśnienia, podsumowania oraz przegląd praktyki sądowej oraz orzeczniczej;
4. procedury dotyczącej dostępu stron postępowania do akt sądowych;
5. numery telefonów pod którymi uzyskać można informacje dotyczącą stanu spraw.

Treść orzeczeń winna być publikowana po uprawomocnieniu. Wyroki Sądu Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego publikowane będą w pełnym brzmieniu. Zamieszczając treści orzeczeń sądów dane osobowe podlegać powinny anonimizacji z wyłączeniem tych odnoszących się do sędziów, prokuratorów oraz profesjonalnych pełnomocników stron.

2.6.5. Wyłączenia

Rosyjska ustawa o dostępie do informacji o działalności sądów wyłącza obowiązek publikacji w przypadku gdyby naruszałyoby to bezpieczeństwo państwa, sprawa dotyczyła: prawa rodzinnego (w szczególności adopcji), innych kwestii wpływających na prawnie chronione interesy mniejszości, przestępstw na tle seksualnym, ograniczenia lub odebrania zdolności do czynności prawnej, osób przebywających w zakładach opieki nad osobami psychicznie chorymi albo poddanych badaniom psychiatrycznym, oraz zmian w aktach stanu cywilnego.

Informacje udzielane w siedzibach sądów i innych podmiotów zobowiązanych do udostępniania informacji o ich działalności oraz możliwości przeglądania archiwów

Rosyjska ustawa o dostępie do informacji o działalności sądów nie reguluje odrębnych możliwości ubiegania się o dostęp do akt sądowych wskazując na właściwe w tym zakresie przepisy dot. postępowania. W praktyce oznacza to, że dostęp taki przysługuje głównie stronom postępowania.

Dla dostępności do treści orzeczeń sądowych znaczenie ma jeszcze obowiązek udostępnienia w siedzibie sądu widocznej dla wszystkich wokandy oraz tablicy informacyjnej objaśniającej procedurę zwracania się o udzielenie informacji o działalności sądów.

2.6.6. Informacje udzielana na bezpośrednie żądanie wnioskodawcy

Żądanie udzielenia informacji, zawierające oznaczenia podmiotu do którego jest kierowane, zakres wnioskowanej informacji oraz imię i nazwisko lub nazwę instytucji - wnioskodawcy wraz z danymi adresowymi powinno być co do zasady zrealizowane w przeciągu 30 dni. Jeżeli jest to niemożliwe podmiot zobowiązany do udzielenia informacji powinien w przeciągu 7 dni poinformować wnioskodawcę o

przyczynach opóźnienia i podać termin realizacji wniosku. Termin ten nie powinien jednak co do zasady przekraczać 15 dni.

W przypadku, gdy wnioskowana informacja została już opublikowana odpowiedź na wniosek może ograniczyć się do wskazania miejsca publikacji.

W sytuacji gdy wniosek obejmuje informacje tajne, instytucja do której wpłynął wniosek ma obowiązek podania podstawy, na mocy której informacja została objęta ograniczonym zakresem. W braku odmiennej regulacji na poziomi prawa federalnego, wnioski o udzielenie informacji są bezpłatne.

2.6.7. Wyłączenie obowiązku sporządzenia odpowiedzi na indywidualny wniosek

Rosyjska ustawa o dostępie do informacji o działalności sądów przewiduje osiem sytuacji, w których obowiązek udzielenia wnioskowanej informacji jest wyłączony.

Dzieje się tak gdy wnioskodawca nie podał danych osobowych lub kontaktowych, żądane informacje nie odnoszą się do działalności sądów, informacje są tajne, udzielenie informacji zakłóciłoby działanie wymiaru sprawiedliwości lub zagrażałoby bezpieczeństwu uczestników postępowania, wnioskodawca w istocie prosi o dokonanie wykładni prawa lub sporządzenie opinii prawnej, a także kiedy żądanie dotyczy analizy orzecznictwa bądź praktyki sądowej odnoszącej się do ochrony praw wnioskodawcy.

2.6.8. Gwarancje realizacji postanowień ustawy

Ustawa pozwala również na złożenie zażalenia na odmowę dostępu do informacji oraz przewiduje roszczenie w przypadkach gdy bezprawne działanie uniemożliwiające dostęp do informacji spowodowało szkodę. Ponadto regulacja zobowiązuje szefów instytucji od nadzoru nad działaniem podległych im struktur pod kątem realizacji prawa do informacji.

2.7. Dostęp do orzecznictwa w Wielkiej Brytanii

W Wielkiej Brytanii, jako w kraju należącym do tradycji common law, gdzie orzecznictwo sądowe odgrywa rolę źródła prawa, wypracowano ciekawe, warte naśladowania instrumenty, które umożliwiają szeroki dostęp do orzeczeń sądowych.

British and Irish Legal Information Institute⁸² oferuje wirtualny dostęp do informacji prawnej. Portal internetowy umożliwia przeglądanie aktów prawnych i orzeczeń sądowych. Najstarsze z nich datowane są na 1573 r.⁸³. BAILII posiada pełną bazę orzeczeń Izby Lordów i Tajnej Rady od roku 1996. W jej zasobach można również odnaleźć kluczowe orzeczenia wydane po tej dacie. Sekcja Cywilna *Court of Appeal i Administrative Court* są zobowiązane do udostępnienia portalowi orzeczeń o największej merytorycznej wartości na podstawie porozumienia zawartego w maju 2003r., ze skutecznością od początku roku.

Jeżeli chodzi o orzeczenia Szkockie i Północnoirlandzkie, system umożliwia przeglądanie wybranego orzecznictwa wydanego (odpowiednio) po roku 1999 i po roku 2000.

Brak pełnego udostępniania orzeczeń tłumaczony jest problemami finansowymi związanymi z brakiem środków na pozyskiwanie praw autorskich na upublicznianie zapisu orzeczeń, które były ogłaszane jedynie ustnie.

82 www.bailii.org

83 Ilość orzeczeń wzrasta wraz z przeszukiwaniem bliższych teraźniejszości orzeczeń. Dla przykładu można wskazać, że w bazie znajdują się 3 orzeczenia z XVI w. I 7339 orzeczeń z 2009 r.

Na dzień 22 października 2010 r. system zawierał 128602 orzeczenia. W tym 13966 orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i 12942 orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości.

Wyszukiwarka umożliwia przeglądanie orzeczeń z uwzględnieniem kryterium daty wydania orzeczenia, słów kluczowych, sądów. Dodatkowo umożliwia uszeregowanie rezultatów zgodnie z znaczeniem orzeczeń dla praktyki stosowania prawa. Ponadto portal informuje o najczęściej przeglądanych orzeczeniach w okresie minionego tygodnia, co może być dobrą wskazówką odnośnie aktualnych trendów orzeczniczych i kierunków debaty świata prawniczego. Dodatkowo strona BAILII zawiera zakładkę umożliwiającą hasłowe przeglądanie wiodącego orzecznictwa, stanowiącego o strukturze określonej gałęzi prawa.

System posiada również sekcję umożliwiającą dostęp do orzecznictwa i informacji prawnej z państw innych niż Wielka Brytania i Irlandia⁸⁴. W systemie brak jest orzeczeń polskich sądów (możliwe jest jedynie przejrzanie treści Konstytucji RP).

Warto zwrócić uwagę, że BAILII jest organizacją non-profit zbudowaną w oparciu o środki pozyskiwane na zasadzie darowizny i niezależną od żadnych instytucji publicznych.

3. Orzeczenia sądów polskich w europejskich bazach orzecznictwa

Problem dostępności orzecznictwa i jego znaczenia dla kształtowania rzeczywistości prawnej i efektywnego, sprawnego wymiaru sprawiedliwości ma także wymiar ponadnarodowy. Dostrzega go w szczególności Rada Unii Europejskiej.

W raporcie na temat transgranicznej dostępności orzeczeń sądów krajowych⁸⁵ kilkakrotnie podkreślono duże znaczenie swobodnego dostępu do krajowego orzecznictwa dla skutecznego działania unijnych instytucji wymiaru sprawiedliwości oraz przeciwdziałaniu przewlekłości postępowania przed Europejskim Trybunałem Sprawiedliwości. Sytuacja taka miała miejsce np. w holenderskiej sprawie LJN BD 2447⁸⁶. Dzięki dostępności do orzecznictwa innych państw Rzecznik Generalny mógł, cytując orzeczenia zapadłe w *Cour de Cassation, the British House of Lords, Oberlandsgerichte Stuttgart i Koeln* wskazać, że rozpatrzenie pytania prejudycjalnego wobec jasności przepisów i ugruntowanego orzecznictwa jest zbędne.

Rada Unii Europejskiej podkreśla przy tym, że sędzia orzekający w europejskim kraju musi być świadomy tendencji panujących w orzecznictwie europejskim, przy w swojej pracy powinien uwzględniać nie tylko wyniki pracy organów Unii Europejskiej, ale także orzeczenia sądowe sądów krajowych innych państw członkowskich. Zaznacza przy tym, że korzyści płynące z dostępności orzeczeń są wartościowe także dla osób wykonujących inne profesje prawnicze a nawet dla zwykłych obywateli niezwiązanych zawodowo z obrotem prawnym.

Obecnie Rada Unii Europejskiej wskazuje na istnienie 7 baz danych, w których odnaleźć można orzecznictwo organów Unii Europejskiej jak i część orzeczeń krajowych. W większości z nich znajduje się skromna ilość orzeczeń polskich.

⁸⁴ www.worldlii.org

⁸⁵ Dokument Rady Unii Europejskiej z dnia 8 września 2009 r., nr 16490/08, JURINFO 82, str. 18

⁸⁶ www.ljn.nl/BD2447

3.1. Wspólny portal orzecznictwa krajowego⁸⁷

Portal tworzony na podstawie współpracy prezesów sądów najwyższych państw Unii Europejskiej oferuje możliwość jednoczesnego przeszukiwania orzecznictwa państw członkowskich. W wersji dostępnej publicznie możliwe jest przeglądanie i przeszukiwanie orzeczeń jedynie w językach narodowych w jakich zapadły. Dla zarejestrowanych użytkowników orzeczenia dostępne są w dowolnym języku każdego z państw członkowskich. Trzeba jednak mieć na uwadze, że tłumaczenia sporządzane są automatycznie. Wydaje się więc, że istnieje duże ryzyko, iż mogą posiadać wiele błędów i nieścisłości typowych dla wirtualnych programów tłumaczących. Portal oferuje przy tym odniesienia jedynie do podłączonych do niego systemów, co w dużym stopniu utrudnia tworzenie przypisów i odwoływanie się do konkretnego orzeczenia.

System nie posiada możliwości korzystania z metadanych ułatwiających przeszukiwanie zbiorów poprzez tworzenie rozszerzonego opisu orzeczenia i dobieranie słów kluczowych nieobecnych w jego treści ale trafnie oddających jego wymowę.

3.2. Caselex⁸⁸

Jest to komercyjny system informatyczny gromadzący orzeczenia państw Unii Europejskiej i Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu ważne dla interpretacji i implementacji prawa wspólnotowego. System oferuje możliwość przeszukiwania orzeczeń z użyciem meta danych. Ponadto udostępnia podsumowanie orzeczeń w języku angielskim z jasnym podziałem na stan faktyczny i problemy prawne i decyzje merytoryczne. System zbudowany jest w oparciu o punkty łącznikowe funkcjonujące w państwach członkowskich. Jego wadą jest ich nierównomierna aktywność. Dla przykładu Caselex oferuje 382 orzeczenia niemieckie i żadnego belgijskiego.

System oferuje własny sposób oznaczania orzeczeń odnoszący się do kraju pochodzenia, roku w którym zapadło orzeczenie i numeru porządkowego w systemie. Wszystko to pozwala na bezpośrednie odnalezienie pochodzenia przywoływanego wyroku.

System oferuje dostęp do 28 polskich orzeczeń. Dla porównania zawiera 382 niemieckich, 174 holenderskich i 104 hiszpańskich orzeczeń.

3.3. Dec. Nat⁸⁹

System stworzony przez Rady Stanu i Najwyższe Sądy Administracyjne. Zawiera ok. 19 000 orzeczeń pochodzących z państw członkowskich odnoszących się do prawa wspólnotowego. Odniesienia i analizy prawne zostały dostarczone do systemu przez Biuro Badań i Analiz Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Baza posiada szerokie możliwości przeszukiwania, również przy użyciu meta danych.

Niestety system posiada również pewne niedociągnięcia. Dość często zdarzają się braki w podsumowaniach spraw, przy czym brak jest odnośników do oryginalnych tekstów co pozwoliłoby na wyeliminowanie problemu. System posiada własną metodę oznaczania orzeczeń składającą się z kodu kraju, roku wydania orzeczenia i numeru porządkowego.

W portalu wg. stanu na koniec roku 2009 znajdują się 24 polskie orzeczenia. Dla porównania było tam również 4567 orzeczeń niemieckich, 1884 holenderskich i 1387 hiszpańskich.

87 www.reseau-presidents.eu/rcpsjue

88 www.ceselex.com

89 www.juradmin.eu

3.4. Jurifast⁹⁰

Podmioty tworzące Dec.Nat są również administratorem systemu Jurifast, którego zawartość stanowią pytania prejudycjalne skierowane przez państwa członkowskie do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, orzeczenia będące ich skutkiem oraz orzeczenia sądów krajowych tworzone w ich rezultacie. System zawiera jedynie 504 orzeczenia.

Na koniec 2009 roku było tam 8 polskich orzeczeń. Dla porównania 79 niemieckich, 54 holenderskie i 41 hiszpańskich.

3.5. FRA⁹¹

Jest to baza Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej zawierająca bazę orzeczeń krajowych związanych z prawem antydyskryminacyjnym. Sprawy i rozstrzygnięcia ich dotyczące są przedstawiane w postaci krótkich opisów. Niektóre orzeczenia dostępne są również w pełnej formie. Baza zawiera ok. 170 spraw. Niestety ostatnie z nich pochodzi z roku 2007, co wskazuje na duże zaległości w przetwarzaniu. System posiada własną metodę oznaczania orzeczeń.

W systemie znajduje się 1 polskie orzeczenie, 11 niemieckich, 5 holenderskich i 7 hiszpańskich.

3.6. JURE⁹²

Jest to baza danych stworzona i rozwijana przez Komisję Europejską. Zawiera 1732 orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i krajowych sądów państw członkowskich dotyczące rozporządzenia nr 44/2001 z 22 grudnia 2000 r. dot. wykonywania orzeczeń w sprawach cywilnych i handlowych oraz Konwencji Brukselskiej z roku 1968 oraz Konwencji Lugańskiej z roku 1988. Wszystkie orzeczenia umieszczone są w bazie w swoim języku oryginalnym, a także skrótowo przedstawiane po angielsku, niemiecku, francusku.

Wadami bazy jest słaba aktualizacja. Ostatnie orzeczenia datowane są na rok 2005. Podobnie jak w przypadku bazy Caselex, także tutaj istnieje duża dysproporcja w kwestii pochodzenia orzecznictwa. W bazie na koniec 2009 roku znajdowało się 550 wyroków niemieckich. Jednocześnie brak było orzeczeń pochodzących z wielu państw członkowskich, w tym z Polski. Było tam też np. 51 orzeczeń holenderskich i 11 hiszpańskich.

3.7. IARLJ⁹³

Jest to baza orzecznicza prowadzona przez Stowarzyszenie Sędziów Prawa dla Uchodźców we współpracy z Europäische EDV-Akademie des Rechts. Zawiera ona orzeczenia sądowe dotyczące spraw azylowych. Znajduje się w niej ok.230 orzeczeń. Jej główną wadą jest brak aktualizacji.

W systemie tym można było na koniec 2009 roku odnaleźć jedno polskie orzeczenie, w porównaniu z 99 niemieckimi, 6 holenderskimi.

⁹⁰ www.juradmin.eu

⁹¹ <http://infoportal.fra.europa.eu/InfoPortal/caselawFrontEndAccess.do?homePage=yes>

⁹² http://www.juradmin.eu/en/jurisprudence/jurisprudence_en.lasso

⁹³ http://iarlj.eear.eu/IARLJ/SearchForms/searchform_Polish.htm

3.8. CODICES⁹⁴

Jest to baza orzeczeń prowadzona pod auspicjami Komisji Weneckiej zawierająca orzeczenia sądów konstytucyjnych z całego świata, ze szczególnym uwzględnieniem Europy⁹⁵.

W systemie tym znajdowały się na koniec 2009 roku 342 orzeczenia polskie, 278 niemieckich 126 holenderskich i 220 hiszpańskich.

3.9. Porta Iuris – holenderskie rozwiązanie europejskich problemów

Rekomendacje Rady Unii Europejskiej w dużej mierze koncentrują się na problemie ujednoczenia sposobu cytowania orzeczeń sądowych. Równoległe funkcjonowanie wielu baz orzecznictwa, zarówno publicznych jak i komercyjnych powoduje, że często wyniki wyszukiwania powtarzają się. Ze względu jednak na brak jednolitego systemu ich oznaczania przeszukujący może mieć wrażenie, że trafił na orzeczenia różne.

Jako pierwsze systemowego rozwiązania tego problemu podjęły się władze holenderskie tworząc jednolitą metodę oznaczania orzeczeń. Każde z nich otrzymuje zatem unikatowe oznaczenie składające się z identyfikacji poziomu sądu, który wydał dane orzeczenie, rodzaju tego orzeczenia, miejsca jego publikacji w czasopiśmie prawniczym oraz istnienia glos.

Należy jeszcze wspomnieć, że niemożliwe jest wykorzystanie w podobnych celach stosowanego obecnie w Polsce oficjalnego systemu oznaczania orzeczeń polegającego na podaniu daty wydania orzeczenia, sądu w którym zapadło oraz sygnatury sprawy. Tak ujęty zestaw danych jest nieprzydatny na potrzeby systemów informatycznych. Systemy komputerowe nie radzą sobie bowiem z obsługą tak oznaczonych orzeczeń. Jak widać na przykładzie wyszukiwarki orzecznictwa sądów administracyjnych orzeczenia dotyczące tej samej sprawy są wyświetlane kilkakrotnie.

4. Rekomendacje Forum Obywatelskiego Rozwoju, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka oraz Kolegium Prawa Akademii Koźmińskiego

Rekomendacje, które prezentujemy poniżej, należy rozpatrywać w kontekście konstytucyjnej zasady jawności wymiaru sprawiedliwości. Uważamy, że polski system sądownictwa powinien zmierzać w kierunku pełnej dostępności treści całego orzecznictwa dla obywateli za pośrednictwem internetu. Biorąc pod uwagę bariery komunikacyjne, tylko publikacja w przestrzeni wirtualnej wszystkich kończących postępowania sądowe rozstrzygnięć, po ich anonimizacji, zapewnia obywatelom w pełni możliwość realnego dostępu do treści rozstrzygnięć sądowych. Wzorem powinny być rozwiązania zastosowane przez Trybunał Konstytucyjny oraz sądy administracyjne.

Ze względu na charakter aktualnie istniejących utrudnień w dostępie do orzecznictwa podzieliliśmy nasze rekomendacje na dwie grupy: rekomendacje, które mogą być zrealizowane w stosunkowo niedługim czasie („krótkoterminowe”) oraz takie, których realizacja, choć pożądana, to z przyczyn obiektywnych musi być rozłożona w czasie („długoterminowe”).

94 www.codices.coe.int

95 4883 z 5645 orzeczeń to orzeczenia pochodzące z krajów europejskich.

4.1. Rekomendacje „krótkoterminowe”

4.1.1. Wyznaczenia w sądach osób odpowiedzialnych za udzielanie informacji w trybie ustawy o dostępie do informacji publicznej

Rekomendowane jest wspieranie i utwierdzanie praktyki udostępniania treści wyroków i postanowień obywatelom występującym z wnioskami w trybie D.i.p. Proponujemy w szczególności, aby w każdym sądzie wyznaczona została osoba odpowiedzialna za weryfikację i załatwianie wniosków o udostępnienie informacji publicznej. Być może celowe byłoby także zwiększenie w tym zakresie roli rzeczników prasowych sądów, na których, z uwagi na kontakty z mediami, najczęściej spoczywa szczególna rola w zakresie podawania do publicznej wiadomości treści rozstrzygnięć sądowych. Zalecane byłoby także szersze propagowanie wiedzy na temat znaczenia informacji publicznej i postanowień D.i.p. Tym bardziej, że jak zaznaczono w szczegółowej części niniejszego raportu, obecnie w praktyce często bywa, że decyzje dotyczące udostępniania orzeczeń zapadają wyłącznie na podstawie przepisów regulujących procedowanie sądów. W efekcie, wnioskodawcy spotykają się z odmową dostępu do treści orzeczenia, jeżeli nie biorą udziału w postępowaniu i nie udowodnią istnienia po swojej stronie interesu prawnego (uzasadnionej potrzeby).

4.1.2. Przeszkolenie pracowników sekretariatów w zakresie poprawnej anonimizacji

Warunkiem udostępniania orzeczeń obywatelom jest ich uprzednia anonimizacja. Wskazane jest odpowiednie przeszkolenie personelu sekretarskiego w tym zakresie. Z pewnością przyczyni się to do poprawy wizerunku wymiaru sprawiedliwości i ułatwienia korzystania z udostępnianych obywatelom materiałów. Co ważne, anonimizacja dokonywana przez personel sekretariatu nie wymaga tworzenia w sądach kolejnych, specjalistycznych komórek i przekazuje pracę nad anonimizacją w ręce osób, dla których będzie to stosunkowo najłatwiejsze, to jest w ręce tych ludzi, do których i tak dziś należy komputerowa obróbka treści zapadłych orzeczeń. Osoba pracująca nad przygotowaniem orzeczenia z reguły orientuje się w danych, które należy usunąć, aby uniemożliwić identyfikację konkretnych osób. Co więcej, obsługa sekretarska współpracująca z danym sędzią czy dany skład sędziowski mają z nim ułatwiony kontakt, co upraszcza udział samego autora (autorów) danego orzeczenia w procesie anonimizacji oraz powala na wyjaśnienie ewentualnych wątpliwości, jakie mogą się w danej sytuacji nasunąć. To właśnie sędzia lub sędziowie, którzy podjęli dane rozstrzygnięcie, są najlepiej przygotowani do odpowiedzi na pytanie: które konkretnie informacje mogą pozwolić na identyfikację osoby, a w efekcie winny zostać usunięte z treści orzeczenia podlegającej publikacji lub udostępnieniu.

4.1.3. Większy zakres informacji o sprawie w elektronicznej kurendzie

W sądach powszechnych, szczególnie na poziomie sądowych rejonowych i okręgowych, biorąc pod uwagę istniejące uwarunkowania, w rozsądnej perspektywie czasowej nie należy spodziewać się rewolucji w zakresie pełnego publicznego dostępu do orzecznictwa. Natomiast pierwszym krokiem w pożądanym kierunku jest stworzenie powszechnej praktyki elektronicznego obiegu dokumentów sądowych i elektronicznej kurendy. Z tego co nam wiadomo, prace w tym zakresie są już w toku. Wdrażając elektroniczną kurendę warto jednak mieć od razu na uwadze perspektywiczną publikację orzeczeń w sieci. Oznacza to, że kurenda powinna zawierać zakres informacji znacznie wzbogacony, w stosunku do obecnego. Warto obok podstawowych informacji dotyczących sygnatury sprawy czy stron umieszczać także krótki opis przedmiotu sprawy, przepisów stanowiących podstawę prawną rozstrzygnięcia, lub zagadnień prawnych, których dotyczy dane rozstrzygnięcie.

4.1.4. Stopniowa publikacja orzeczeń sądów apelacyjnych w internecie

Sądy apelacyjne powinny w pierwszej kolejności skoncentrować na tworzeniu kompletnych elektronicznych baz swojego orzecznictwa. Niektóre sądy apelacyjne już posiadają takie systemy na wewnętrzny użytek. Rekomendujemy także stopniowe zwiększanie objętości publikowanych przez sądy apelacyjne biuletynów, tak by docelowo ukazywało się w nich całe aktualne orzecznictwo. Ze

względów praktycznych wiąże się to z digitalizacją, to jest publikacją tychże biuletynów w internecie, co zresztą część sądów apelacyjnych i tak już praktykuje. Nie wyklucza to rzecz jasna zamieszczania części najważniejszych orzeczeń w publikacjach drukowanych. Biorąc pod uwagę, że dziś właściwie już wszystkie orzeczenia sądowe sporządzane są w formie elektronicznej, to ich przygotowanie do publikacji w internecie, przede wszystkim poprzez anonimizację, może być przeprowadzane przez pracowników obsługi sekretarskiej, którzy i tak są obecnie odpowiedzialni za przepisywanie treści zapadłych orzeczeń. Sugerujemy także publikowanie w internecie każdego orzeczenia, które już zostało udostępnione w trybie D.i.p. Wysiłki w tym kierunku nie powinny wymagać znacznego zwiększenia nakładu pracy.

4.1.5. Publikacja wszystkich orzeczeń Sądu Najwyższego w internecie

Sąd Najwyższy ma obecnie techniczne możliwości, by publikować w dostępnej dla wszystkich internetowej bazie „Supremus” całe swoje aktualne orzecznictwo. Byłoby to ze wszelkich miar pożądane, a zarazem nie wymaga dużego nakładu pracy. Można to uzyskać korzystając z zasobów wewnętrznej bazy danych Sądu Najwyższego „Omnia”. Starsze wyroki mogą trafiać do internetu stopniowo. Wskazane byłoby także ułatwienie opcji szukania orzeczeń w bazie „Supremus”, ponieważ obecnie korzystanie z jej zasobów jest znacznie utrudnione ze względu na mało funkcjonalną „wyszukiwarke”.

Wydawcy raportu uważają za szczególnie ważną realizację powyższych postulatów dotyczących udostępnienia rozstrzygnięć Sądu Najwyższego. Obecny stan braku pełnej i publicznej dostępności jego orzecznictwa jest bardzo niepożądany. Stosunkowo niewielkim nakładem środków można w tej dziedzinie doprowadzić do znacznej poprawy. W przypadku Sądu Najwyższego na przeszkodzie stoi przede wszystkim potrzeba przeprowadzenia anonimizacji orzeczeń zawartych w jego wewnętrznej bazie danych. Z tego co nam wiadomo w Sądzie Najwyższym w najbliższym czasie planowane są prace zmierzające do realizacji tego celu.

4.2. Rekomendacja „długoterminowa”

4.2.1. Utworzenie bazy danych orzeczeń sądów powszechnych wzorowanej na bazie orzeczeń sądów administracyjnych

Choć z pewnością wymaga to czasu oraz znacznych nakładów pracy i środków w dłuższej perspektywie czasowej pożądane jest stworzenie pełnej i bezpłatnej internetowej bazy orzeczeń sądów powszechnych wzorowanej na bazie, którą obecnie poszczycić się może sądownictwo administracyjne. Jak wskazują doświadczenia innych państw europejskich, warto przy tym już na wstępnym etapie prac wprowadzić jednolity system opisu, cytowania i katalogowania orzeczeń.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (HFPC), z siedzibą w Warszawie, istnieje od 1989 roku. Jej powstanie poprzedziła siedmioletnia podziemna działalność Komitetu Helsińskiego w Polsce, którego misją było monitorowanie wywiązywania się władz PRL ze zobowiązań dotyczących praw i wolności człowieka, przyjętych w 1975 roku w Akcie Końcowym KBWE w Helsinkach. Po zmianie ustroju politycznego członkowie Komitetu stworzyli Fundację – niezależną instytucję edukacyjno-badawczą, której misją jest budowanie państwa prawa, strzeżenie praw i wolności człowieka oraz propagowanie kultury owych praw w Polsce i innych krajach.

Głównymi kierunkami działalności HFPC są:

- a. **EDUKACJA** za granicą i w Polsce, między innymi Szkoła Praw Człowieka dla absolwentów szkół wyższych, roczny kurs dla studentów, treningi umiejętności skutecznego działania na rzecz praw człowieka dla uczestników spoza Polski: Letnie i Zimowe Szkoły Praw Człowieka oraz Wyższy Międzynarodowy Kurs Praw Człowieka. Jedną z form edukacji jest Międzynarodowy Festiwal WATCH DOC's „Prawa człowieka w filmie”.
- b. **DZIAŁALNOŚĆ W INTERESIE PUBLICZNYM** – w tym monitoring tworzenia prawa i instytucji publicznych (np. warunków pracy sądów, policji, dostępu do pomocy prawnej, praw pacjentów), programy świadczące bezpłatną pomoc prawną dla obywateli polskich, uchodźców i osób należących do mniejszości. Obecnie dział prawny HFPC prowadzi działalność w ramach pięciu programów merytorycznych, wśród których: Program Spraw Precedensowych, Program Interwencji Prawnej, Program Prawa Człowieka a Rozliczenia z Przeszłością, Obserwatorium Wolności Mediów w Polsce oraz Klinika Prawa „Niewinność”.

HFPC współpracuje z Radą Europy, OBWE, ONZ (ma status konsultatywny przy Radzie Społeczno Gospodarczej ONZ, ECOSOC) oraz z polskimi i międzynarodowymi organizacjami pozarządowymi.

Fundacją kieruje pięcioosobowy Zarząd, na czele którego stoi Danuta Przywara (socjolog), oraz sześcioposobowa Rada z przewodniczącą Haliną Bortnowską-Dąbrowską (etyk, publicystka).

Fundacja FOR

Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR zostało zarejestrowane w marcu 2007 r. i rozpoczęło swoją działalność we wrześniu 2007 r. Wyłącznym fundatorem FOR jest prof. L. Balcerowicz.

Celem FOR jest zwiększenie obywatelskiego zaangażowania Polaków na rzecz propozycji, które sprzyjają szybkiemu i stabilnemu rozwojowi. Stałym punktem odniesienia dla FOR jest wizja państwa prawa, które tworzy warunki sprzyjające prorozwojowym, produktywnym działaniom ludzi: pracy, przedsiębiorczości i innowacyjności; oszczędzaniu i inwestowaniu oraz zdobywaniu wiedzy. Dostępna wiedza pozwala na określenie generalnych cech ustroju, który w największym stopniu tworzy wymienione warunki. Te cechy to:

- a. Szeroki zakres indywidualnej wolności w ramach jasnego i dobrze egzekwowanego prawa. **Wolność i prawnorządność** tworzą podstawy dla sprawnego działania wolnego rynku, rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i otwarcia na świat.
- b. **Niskie podatki** możliwe wyłącznie przy niskich **wydatkach publicznych**. Badania pokazują, że zarówno nadmierne podatki, jak i ich główna przyczyna – rozdęte wydatki budżetu osłabiają bodźce do działań produktywnych, przyczyniając się m.in. do bezrobocia lub bierności zawodowej, a przez to – hamują rozwój i ograniczanie ubóstwa.
- c. Rozwinięta i odpowiedzialna fiskalnie **samorządność lokalna**. Zmniejsza ona ryzyko błędów związane z centralizacją decyzji w państwie oraz umożliwia porównywanie i rywalizację nie tylko na poziomie przedsiębiorstw, ale i jednostek publicznych.
- d. **Stabilność makroekonomiczna**, czyli zdrowy pieniądz, stabilny sektor finansowy oraz zrównoważone finanse publiczne. Wymaga ona silnej ochrony niezależności i fachowości takich instytucji jak bank centralny i nadzór finansowy oraz warunków instytucjonalnych zapobiegających zwiększaniu obciążeń fiskalnych i utrzymywaniu się deficytu w finansach publicznych.
- e. Prężny, innowacyjny **system edukacji i badań**, silnie powiązany ze światową nauką i rynkową gospodarką.

FOR posiada formę prawną fundacji, która nie prowadzi działalności gospodarczej. FOR jest instytucją niezależną i nie uczestniczy w działalności jakiegokolwiek partii politycznej.

Kolegium Prawa Akademii Leona Koźmińskiego

Kolegium Prawa, w ramach którego prowadzone są w Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie studia prawnicze, zostało utworzone w 2001 roku.

W ciągu niemal dziesięciu lat działalności Kolegium Prawa przeżywało okres bujnego rozwoju, konsekwentnie budując markę jednostki oferującej kształcenie absolwentów wyposażonych nie tylko w teoretyczną wiedzę prawniczą i umiejętności praktyczne, ale także przygotowanych do świadczenia profesjonalnej obsługi prawnej w biznesie. Potwierdzeniem jakości studiów prawniczych Prawa są wyniki rankingów, w których Kolegium Prawa skutecznie konkuruje z najlepszymi uczelniami publicznymi, pozostawiając w tyle wiele z nich (zob. ranking tygodnika „Wprost” z 2010 r., w którym Kolegium Prawa zajęło 7. miejsce).

W ramach Kolegium Prawa prowadzone są liczne badania naukowe, owocujące szeregiem wartościowych publikacji, ukazujących się m.in. w wydawanym przez Kolegium czasopiśmie naukowym „Krytyka Prawa. Niezależne studia nad prawem”.

Poza jednolitymi studiami magisterskimi na kierunku prawo oferta edukacyjna Kolegium Prawa obejmuje szeroki wachlarz propozycji w zakresie studiów podyplomowych. Ponadto na podstawie decyzji Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów z dnia 25 maja 2009 roku Akademii Leona Koźmińskiego przyznano uprawnienie do nadawania stopnia doktora nauk prawnych w dyscyplinie prawo.

Fundacja FOR

Al. J.Ch. Szucha 2/4 lok. 20
00-582 Warszawa
telefon: +48 (22) 427 40 10
faks: +48 (22) 213 37 85
e-mail: info@for.org.pl
strona internetowa: www.for.org.pl

Helsińska Fundacja Praw Człowieka

ul. Zgody 11
00-018 Warszawa
telefon: +48 (22) 828 10 08, 828 69 96, 556 44 40
faks: +48 (22) 556 44 50
strona internetowa: www.hfhr.org.pl

Akademia Leona Koźmińskiego

ul. Jagiellońska 57/59
03-301 Warszawa
telefon: +48 (22) 519 21 00
faks: +48 (22) 519 23 01
strona internetowa: www.kozminski.edu.pl